

XVI ♦ LETNIK ♦ 1935

MLADIKA

DRUŽINSKI ♦ LIST ♦ S ♦ PODOBAM

VSEBINA DECEMBRSKE ŠTEVILKE

LEPA POLJANA:

- Stanko Majcen: Prekop 441
Jože Udovič: Snežnik 449
Habberton-Vdovič: Helenina otroka 450
Zdravko Ocvirk: Hrepenenje 453; Vsak večer 457
Mara Husova: Smrt in pogreb cincarja Mata 454
Leopold Stanek: Popoldansko opravilo 457
Vinko Möderndorfer: Narodne pravljice 458
France Stelè: Iz zgodovine slovenskega cerkvenega slikarstva 460

PISANA TRATA:

- Jan Šedivý: Slovanske prestolnice 463
Jurij Trunk: Najvišji Slovenci na svetu 466
K. Dobida: Slikar Josip Slovník 467

DOM IN DRUŽINA:

- Niko Kuret: Naše jaslice 468

- Š. H.: Pospravljanje pred božičem 470
M. R.: Kuharica 472

SLIKE:

- Križ na Škrlatici 443
Josip Slovník: Vas v Eifelski pokrajini 444; Frankovska vas 445; Jeklo in železo 448; Mesto Weiz 450; Rododendron 451; Tihožitje 454; Nemška vas 458; Stara naselbina 459
O. Gaspari: Smrtna ptica 456
Iz cerkvenega slikarstva: Vstajenje 461, Mučeništvo Kancijana in tovarišev 463
Škof dr. Rožman zabeleži svoje vtise 464
Slikar Josip Slovník (fotografija) 467
Četvero skic za jaslice 468, 469

KROJNA POLA obsega: Pripombe o ročnem delu; Resnicoljubnost naših otrok; Naši možje; Božična darila; Navodilo za pletenje rokavic; Nasveti

DOBILI SMO V OCENO

Redne knjige Družbe sv. Mohorja za leto 1935:

- Koledar za leto 1936.**
Stiški tlačan. Ivan Zorec. Slovenskih večernic 88. zvezek.
Anton Martin Slomšek. Dr. Fr. Kovačič. II. del.
Zgodovina slovenskega naroda. Dr. Josip Mal. 13. zvezek.
Vatomika, zadnji glavar Delavarov. Fr. Weiser. Mohorjeve knjižnice 75. zvezek.

Izredne knjige iste Družbe:

- Naši zobje.** Dr. France Logar in dr. Anton Slivnik. Mohorjeve knjižnice 79. zvezek.
Naš gozd. Pouk kmetovavcem. Ing. Mirko Šušteršič.
Pravljice za lahkomišelné ljudi. Janez Rožencvet. Mohorjeve knjižnice 77. zvezek.
Sin dveh očetov. Roman. Helena Haluschka. Mohorjeve knjižnice 80. zvezek.
Mlada njiva. Pesmi za mladino. Mirko Kunčič. Z risbami opremila O. Gaspari in M. Sedej.

Redne knjige Jeronimskega društva v Zagrebu:

- Danica 1936.** Koledar in letopis.
Gorančice. Črtice in povesti iz gorskega kota. Stjepan Petranović.

Diljem sela. Dr. Milan Ivšić.

Evangelist. Pouk po evangeliju za nedelje in praznike. V. zv.: od velikega šmarna do konca cerkvenega leta. Dr. Ivan Ev. Šarič.

Bolesti domačih životinja. Pouk in nasveti kmečkim gospodarjem. Florijan Koudelka.

Izredne knjige istega društva:

- Crkva i država.** Dr. Augustin Juretić.
Hrvatska povijest. Od najstarejše dobe do leta 1918. Dr. Fra Oton Knežević. I. zvezek.
Bog među nama. (Knjiga o sv. Rešnjem Telesu.) Fra Ignacije Radić.
Kraljica Hrvata. Pesmi. Dr. Velimir Deželić st.
Knjige urejuje dr. Josip Andrić.

Jurij Tepček ali osramočeni zakonski mož. Vesela igra v treh dejanjih. Francoski spisal Molière. Poslovenil Ivan Koštial. Novo mesto, 1935. Založil prevajavec.

Misijonski koledar 1936. Izdalo misijonišče v Grobljah. Misijonska tiskarna.

Lamotski župnik. Helena Haluschka. Prevel p. Evstahij. Izdala Delavska založba v Ljubljani. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, podružnica Novo mesto.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca.

Naročnina za Mladiko je letno Din 84.—, s krojno prilogom vred Din 100.—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42.—) in četrtletno (Din 21.—).

V inozemstvu stane Din 100.—, s krojno prilogom Din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogom dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: **Uprava Mladike v Celju.** — Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **dr. Jože Pogačnik**, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 31-91.

Ugankarsko gradivo sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

Izdaja Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. — Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. — Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje).

LEPA POLJANA

PREKOP

Drama v petih dejanjih / Stanko Majcen

ČETRTO DEJANJE.

»Za šoto«, izrezek barjanskega loga, pragozdu podobnega. Skozi visoko praprotje je počez iz sprednjega desnega v zadnji levi kot izhrojena pot iz novejšega časa. Delavci hodijo po njej iz Črne v prekop. Na levem ozadju štrli v nebo izza smrek in bradatih borov leseno ogrodje masivne stavbe.

Na desni zadaj na bregu šotarjevo domovanje: s smrekovim lubjem obita bajta, zasilen zaklon ob nevihti. Čeden in z ljubeznivo skrbnostjo negovan je vrtič krog bajte. Na črnih, zrahljanih gredah domače cvetke.

Na klopi pred vrtom Kamila; brodi v kupu cvetja, ki ga je nabrala v logu, in ga povezuje v šopke. Tudi na prsi in v lase si ga je pripela.

Iz levega ozadja zatuli rog. Hip zatem se od ondod usuje gruča delavcev, med njimi Lužar, Rak in Kalan. Sedejo na sklad hlodov, ki leži na levi spredaj.

Kalan: Ko polože še te smreke, kam se bomo hodili opoldne hladit?

Rak: Zadnje so na barju.

Lužar: In najstarejše so.

Kalan: Kakor kaže, bomo položili tudi te. Še dolgo ne bo, ko jih bomo položili.

Rak: Gre kot blisk. Tretji mesec, pa smo pri sto štirideseti klaftri. Ne bo narobe, pravim jaz.

Lužar: Ne bo narobe. Inženjerjevo pisarno pa si vendar pomagaj razdreti.

Rak: Ali nisi tudi ti razdeval? Vsi smo razdevali in zdaj vsi kopljemo. Še Močilar, ko je prišel iz zavora, se je zglašil za delo.

Kalan: Inženjer je vrag.

Lužar: Že zdaj se pozna, da je voda nižja, ko se je komaj po vrhu odcedila. Kaj šele bo, ko pridemo na dno in odpro zatvornice?

Rak: Suha zemlja se bo pokazala, in kakšna! Imeli smo pred štiridesetimi leti sušo, stari ljudje jo še pomnijo. Marca meseca je odstopila voda in

potem je ni bilo tja do zime. In kakšna žetev je bila tisto leto!

Kalan: Pravijo, da je inženjer že tri zemlje osušil.

Lužar: Če je res. Vsega mu namreč ni treba verjeti.

Rak: Le kje so z južino danes zopet?

Od desne Kalanka, Raklja in Lužarica ter majhno Ponikvarjevo dekle s kosilom v košarah.

Kalanka: Vročina pa taka!

Kalan: Od vasi do sem se ne boš scedila. Daj, kar imaš!

Kalanka: Ti je treba riti pod zemljo? Kdo je ukazal?

Kalan: Ženske še vedno ne razumejo. Razložij jim, če moreš.

Raklja: Ni treba razlagati. Toliko vemo same, da ne bo bolje. Kadar bo prišla voda, bo pod vodo še prekop; to bomo imeli! In naj se zatvornice pokvari, kot so se že, pa ti bo voda skozi okno pogledala, ko je zdaj močila le prag. — Ne bom ti več nosila, kdo drug naj ti nosi kosilo.

Rak: Pa pošlji dekle!

Raklja: Dekle! Dekle bom pošljala med delavce, drhal kosmato, ko že tako ne vem, kam bi jo skrila. Takih grdobij še nisem slišala, kar živim, kot jih moram poslušati zdaj, na cesti, po krčmah, o belem dnevu.

Rak: Od drugod so. In vedo marsikaj.

Lužar: Postavimo... se ti razusti tisti dolgi, ožgani, za Miška ga imajo, nemara je cigan —

Lužarica: Kar nehaj! Ne bom jih poslušala, kvant ciganskih.

Lužar: Kakšnih kvant?

Lužarica: Ponikvarjevo dekle sem vzela, da mi pomaga nesti. Če bi bila vedela, kakšen si, bi je ne bila.

Lužar: Neumne ste ženske, da se Bog usmili!

Kalanka: No, gospodična Kamila... nas še zapazili niste, kaj? — Vedno mnogo dela? — In vroče, kaj? — Tako po hosti, za metulji in brošči in rožicami: oj, to mora biti vroče... Če ne od ljubelega dela in premnogih skrbi, pa od sonca, kaj?

Lužarica: Vprašaj jo, kako njej ta družba ugaja? Lah, cigani, klateži, sam Babilon!

Kalanka: Saj zanje se izpodreca tako visoko, njim na ogled nosi tiste roke, gole do ramen. Naučila bi jo, naučila očenaš, zdravomarijo in čast bodi, če bi bila moški.

Lužarica: In deset božjih. In še pet cerkvenih za nameček.

Koraki v bajti. Kamila puhne v log. Kmalu nato iz loga glas kot pedikanje prepelice. Sprva iz desnega ospredja.

Šotar (pogleda skozi okno, potem pride na prag in posluša v log).

Glas (kot prej).

Šotar (nasuje za pol školjke prosa in ga pri-nese v desno ospredje).

Glas (kot prej, a to pot iz ozadja).

Šotar (sledí glasu v ozadje in za nekaj hipov zgine za bajto).

Kamila (medtem mirno sede na klop pred vrtič).

Šotar (pridrša krog bajte in zavzet obstane).

Kamila: Prej me ni bilo tu, kajne?

Šotar: Inženjerjeva?

Kamila: Dà, tista sem.

Šotar: Ampak prepelička... Kam se je skrila prepelička?

Kamila: Saj res, le kje je —?

Šotar: Starca za nos voditi, to znate. A da jo vidite, bi rekli, da je drobcena kot vi, plaha kot vi in svojeglava kot vse gospodične.

Kamila: Dà, dà... Še je poln prepelice ta log. In še vam zobljejo iz roke. Le kako dolgo še?

Šotar: Kaj »kako dolgo še«?

Kamila (pokaže na stavbo).

Šotar: Sem jih ne bo. Log ostane log.

Več in več delavcev se zbira krog hlodov na levi. Južinajo. Tuji, zagoreli obrazi. Vendar so se že udomačili med Črnjani in klatijo njih jezik, kakor vedo in znajo. Odlikuje se med njimi po zagoreli polti in živahnih kretnjah *Miško*, cigan, delomrzen, a priljubljen, ker zna gosti na gosli. Miško ne kosi.

Glasovi: Zagodi nam, Miško!

Raklja: Stran, nesnaga!

Rak: Pusti ga! Saj se le smeje...

Raklja: K spovedi bi šel. Še drugo jutro smrdi za njim po krčmah, kjer je razkladal svoje nečednosti.

Lužarica: Ponikvarjevi sem rekla, naj mi dekle le izroči. Kar nazaj ji ga bom dala. Kar šla bom.

Lužar: Saj bo le godel! Da bi še gosti ne smel?

Miško nastavi gosli in gode. Koraka od »omizja« do »omizja« in se sklanja k ušesom.

Lužar: Zdaj je za pravo struno prijel. Ta struna je zame. Hojadihoj... (Prime Lužarico, da bi se z njo zavrtel.)

Lužarica: Na smeh bi mi šlo, če bi mi solze ne silile v oči. Pusti me! — Vsem vam bo še glavo zmešal ta prekop. In ni kriv inženjer. To sem dognala. Kriva je ona, vešča, ki je je povsod več kot preveč, le tam ne, kjer bi biti morala.

Lužar: Kje bi morala biti?

Lužarica: Ni inženjerjeva žena? Ali kaj že je! Kdo ve ime taki ženski? Pa če že živi z njim, doma naj bo, kakor smo me doma, naj mu šiva in krpa, kosilo kuha in streže, saj ima roke.

Lužar: Kaj te briga, kako živita!

Lužarica: On ne krade Bogu časa, resnično ne. Prekop ga je izdelal, da ga ne prepozna, kdor ga je poznal prej. Ona je tista, ki hodi s praznimi rokami, v kratkih krilih, brez rokavov in vseh muh polna okrog ter vzbuja hude duhove, kjerkoli se prikaže. Ni mi treba, zares ne, da bi tako žensko gledala, ko sem ženska in tudi drugače, kakor se spodobi. Župnik naj odloči.

Rak: Župnik omahuje.

Raklja: Ne bo omahoval, če se postavimo. Za čast Črne gre in njenih najstarejših ljudi. Tu sem rojena, tu bom umrla, na vsa usta mu povem!

Zorn (počasi od desne; postoji, nato se približa prvi gruči): Še mesec dni in barje bo suho.

Rak: Rekel sem: pri sto štirideseti klaftri smo.

Zorn: Kar usahnilo bo. Do dna bo usahnilo.

Rak: Tebi je za jarke, na spomlad izkopane, saj vemo. Kam se ti je tako mudilo?

Lužar: Tri tisoč goldinarjev je v vodo vrženih! Se pravi: na pesek — zato da smeš zdaj gledati, kako odteka barje od konca pa do konca.

Kalan: Še odlikovanje so ti pripeli na suknjo, še priznanje so ti izrekli za tisto brbanje po móci. Sitna reč.

Zorn: Kaj bo sitna, če se barje odteka »od konca pa do konca«?

Rak: Brani mu, če moreš!

Zorn: Potem bom legel lahko v travo in bom hvalil Boga. In še zamakal jo bom, da bo rasla.

Rak: Suša, ojoj!

Smeh.

Lužar: Zares, kaj vse premore umetelnost in znanje človekovo!

Zorn: Posebno, če si mu nasedel.

Smeh.

Križ na Škrlatici. (Slika je dar Skalašev škofu dr. Rožmanu.)

Kalan: Zemlja pa se bo vendar zboljšala. Že zdaj lahko orješ, kjer si prej le žalostno gledal. Saj ni, da bi se čez noč spremenilo lice. Razmislimo samo, kaj vode odteče, kar je vrezana linija, in ki prej ni odtekala. Kakorkoli: manj je je in zmeraj manj je bo. Saj ni brez dna.

Zorn: Barjansko dno ti poznaš!

Kalan: Kar nas je kmetov, vemo, da je spodaj suho in da smo le po vrhu tako prekleto mokri. Saj ni morje.

Zorn: Ni morje, praviš? In ni lukenj v tleh? In ni jezer, kadar nastopi mokri čas, da ne veš, odkod se nabere in kam gredo, če jih ne dá globina? Kaj pa vrelci?

Rak: I, saj to je barje!

Kalan: Zamaši jih!

Lužar: Ki vse veš in znaš, zamaši jih!

Rak: Da iz morja v morje točimo vodo, koplje-mo jarek iz brezna v brezno?

Zorn: Iz brezkrainosti v brezkrainost.

Kalan: Smešno!

Zorn: Tiho in sam zase se smeje, kdor se. Vi — kopljite!

Šotar (se pojavi na pragu).

Zorn: Kaj pa ti, Šotar? Kdaj se boš dvignil?

Rak: Saj res, kaj bo z njim? Prekop sega že do one smreke, lopate mu že za hrbtom pojo. Kdaj se bo dvignil?

Lužar: Starec ne verjame pa ne verjame. Poslali so mu pošto, smešno pošto: Ali kane biti za čuvaja? On pa le zobe tišči in se smeje.

Kalan: In ne vidi, česar videti noče.

Rak: Česar videti noče! Zabit namreč ni Šotar. Bolj pameten je kot marsikdo.

Delavec: Škoda bi ga bilo, če bi se mu bajta prevalila, on bi pa na korenini obvisel.

Drugi: Na krampu, haha.

Lužar: Preveč mu je za trave, semena in ptičja jajca. Vprav zdaj je čas, da si vse to oskrbi.

Kalan: Ve o prekopu več kakor jaz. Le muhast je. Oblast bo že ob steno pritisnil. V zadnjem trenutku bo zahteval odškodnino, kot da mu jemljejo grad.

Lužar: Ne zbijajte šal! Prekopano biti mora, on pa je na zemljo ko pes na kost. Še ples bo z njim.

Delavec: Hoj, ples!

Drugi: Kdo bo plesal?

Miško se približuje Kamili, ki sedi na klopi pred vrtičem, in se ji od daleč spoštljivo klanja.

Zorn: Zapleši, Kamila, zapleši, za ta prežalosten konec!

Delavec: »Zapleši,« je rekel. In »Kamila« jo je imenoval.

Lužarica: Že ve zakaj.

Kalanka: Že ve, da sme in da se ji še dobro zdi, nagnusnost vem o njiju obeh — same bi morale biti.

Zorn: Niti ne okleva ne. Na veter plane in je kot list pod oblaki. Hoj, pod oblaki!

Kalanka: Ta storija je namreč taka —

Kalan: Nehaj no! Če je na vrsti, naj pleše. Naj pokaže, kaj zna.

Kalanka: Jaz naj bom zraven, ko se ona ne bo sramovala plesati vpričo vsega sveta, vpričo vseh moških, ki tako oprezajo in boljše, kje bi kaj ujeli? Zato so krčme. Pa še krčem ne vsaka.

Raklja: Ne bo se zgodilo, da bi pri belem dnevu, pod milim nebom in v obleki, ki je kar ni...

Lužarica: Ne bo nam sramotila zakona, ne!

Lužar: Če ga ne sramotiš ti, stara, kakor si, o njej se ne boj, da ga!

Lužarica: Stara! Stara! Obrni se in poglej se, kako si star sam! Kje si se le naučil in kaj so ti le natvezli, da te šestih križev tako nič ni sram!

Josip Slovnik: Vas v Eifelski pokrajini.

In ga imaš, na starost in nadlogo — poželenje oči namesto pokore!

Zorn: Nehajte že! Kamila bo plesala.

Lužar: Saj vidiš, da ne mara.

Delavec: Na gosli ne sliši...

Drugi: Ne pleše na struno.

Iz levega ozadja Brus, Lunj, Vehovec. Prihajajo iz prekopa. Brus ima merilni trak, ki mu ga zadaj izmed drevja lovi Lunj. Vehovec nosi tolkalo. Brus razgrne traso, Lunj in Vehovec premerita Šotarjev vrt. Vehovec zabija količe v zemljo.

Šotar: Na pelargonije pazite, so križane!

Brus: Smo že tako naredili, da bo ostalo. — Starec bo še zijal nocoj. Usta se mu bodo pripravala kot še nikoli.

Šotar: Plotič sem lani postavil zavoljo burje. Ni rožam dobro sredi burje, na prostem. Še gospodični sem jih natrgal lep šopek.

Brus: Imaš kaj v kolibi?

Šotar: Kje? Kaj naj bi imel?

Brus: Ni vredno, da bi kidali, kajne? Pri kopanju se bo pokazalo. — Kam pa misliš sam, človek božji?

Šotar: Saj ni vode. O, vode pa že ne, odkar čaplje zopet gnezdi. Le na čaplje se zanesite! Majhna glava, velika pamet. Pravkar sem jih nakrmil. Gospodična, še čaplje si oglejte!

Kamila: Šotar, le za besedico, Šotar!

Šotar: Ne bojte se jih, ne kljunejo. Kadar vale, so srdite. A če sem jaz zraven, ne kljunejo.

Kamila: Ne bodite otročji. Skrajni čas je.

Zorn: Pojdi z vnučico, Šotar, če te kliče. Ne vabi te brez vzroka.

Kamila: Kraj je tak in prilika tudi, da bi lahko obračunala z vami. Ne izzivajte jeze strašnega človeka, ki mu je sicer Čop ime in ki ni moj mož...

Zorn: Rad bi posvetil v temo Šotarjeve glave z neko lučjo. Šotar, si zdrav?

Kamila: Mignem z roko ali zakličem, in je po vas...

Glasovi: Naj zapiska Šotar, če se ji s ciganom noče plesati! — Slišiš, Šotar? Piščal! Piščal!

Zorn: Saj res, kje ti je, stara, zelena, na tri luknje?

Šotarju (se mahoma razjasni obraz): Na pet! — Dolgo je niste zahtevali, jaz pa jo le hranim in hranim... (V bajto.)

Kamila: Šotarček! Ded!

Lužarica: Zdaj ga kliče za deda, ko ste ji zanko na vrat položili. Zdaj ga pozna. Prikliči ga, ki je s slepoto udarjen! Razodeni se mu, znabiti te objame!

Šotar se vrne s piščaljo. Lesena, dvostroka, z zapognjenimi konci. Vrti jo med prsti in si obližuje ustne.

Zorn: Kar boste sedaj slišali, so glasovi barja. Stari glasovi starega barja. Tudi Kamili so znani.

Šotar pihne nekaj glasov — potrepeta s prsti in zapiska. Pesem je preprosta, pastirska, z zategnjenim, otožnim napevom. Ko preide v poskočno, se Kamila zgane. Oklepa se klopi, da bi premagala prekipevajočo željo po plesu, a prsti ne ubogajo. Udje se sprosté, ritem jo dvigne, in preden se prav zave, pleše. Sluša pa na odtenek glasu, na stotinko takta, telo ji je vse v oblasti godbe in vse drugo kot prava telesnost ji je v tem plesu. S cvetjem v rokah gibe poudarja, kretnje poneizmerja in tako tolmači ples. Nekateri ploskajo, drugi se zibljejo po taktu, drugi zopet se vrté in začudeno vzdikajo. Šotar je ves zaverovan v svojo umetnost, pa tudi v umetnost Kamilino, ki je tako nepričakovano z njegovo zatekmovala.

Delavec: Vendar jo je dvignil. S tistim tenkim glasom jo je dvignil. In kadar se takole zapelje... še sam bi plesal, ko bi znal.

Rak: Kam siliš? Stoj in glej! Ne boš je motila!

Raklja: Pa če mi steno pred glavo postaviš, prebila jo bom. Moram k njej.

Kalanka: Pretipljemo jo, ali ji je res sam zlodej zložil tiste ude.

Lužar (Lužarici): Ti se skrij! Jaz bom gledal. Zate je taka razstava nevarna.

Lužarica: Odprite mu oči, da vidimo, ali bo potem še godel!

Raklja: Naj ga ne vodi za nos! Naj ga ne zasmehuje! Četrta božja zapoved!

Kalanka: Greh! Greh!

Zorn: Še zasviraj, starec! Nisi še godel taki gospodični!

Šotar v blaženi samopozabi že igra drugo pesem. Pospeši takt, drevi čez drn in strn, ne more se ustaviti. Kamila za njim, prav tako kakor gnana od nevidne moči.

Raklja: Svojo kri onečašča!

Kalanka: Svoj rod skrunja!

Lužarica: Pohodimo jo!

Raklja: Poteptajmo jo!

Čopov glas (zagrmí iz ozadja): Stoj!

Polkrog se pretrga. Šotar prestrašeno spusti piščal, Zorn stopi za drevo.

Čop: Kaj počenjate? — Kamila? — Na delo!

Glasovi: Trobilo je? Nismo slišali.

Brus: Kedaj že!

Čop: V jarke! In delovodje naj so na mestih, da ne prestande delo. Brez odmora! Do noči! Naj priganjajo z bičem!

Brus: Ste razumeli?

Čop: Za vsakih pet minut odtegnem.

Raklja: Ženska ti res ni kaj prida. Kaznoval te je Bog z njo, že veš, za katere grehe. Ampak da bi zategadelj trpeli moški?

Kalanka: Saj jih nič več ni, vse si pognal v zemljo. Še pogubiš jih pri svojem nečloveškem početu.

Lužarica: Če bo iz tega gozda vislic, iz te gomile kedaj lepša Črna vstala... mene takrat ne bo in tudi mojih otrok ne, da bi se ti zahvalili. Žensko spodi in mirna ti bo duša.

Raklja: Takih kavk je na izbiri pri nas in drugod, ni treba, da si jo čez morje pripeljal. Ampak ta je domača. Vprav v tem logu se je izkotala, med močeradi, kuščarji, kačami in raki. Saj jo poznamo, da bi je ne, vlačuge črnuške! Kamila ji je ime!

Čop (Kamili): Šotarja vzemi s seboj! Z nama pojde. Tu ne more ostati...

Šotar: Prepelička... Kamila...

Kamila (kakor otrpla).

Čop: Vzemi ga s seboj! Pojdita!

Šotar: Prep... Ka... (Se neverno ozira po ljudeh, tepá Kamilo po glavi, po ramenih, ogleduje roke.)

Raklja: Ona je, ona. Le glej jo!

Kalanka: Pisani sad!

Lužarica: Seme, zasejano na vseh parkljev dan opolnoči!

Šotar (se mu izvije): Jej, jej, prepelička?

Lužarica: »Jej, jej...« Da bi ne bila nikoli doživela tega svidenja!

Čop: Domov!

Množica se razdeli, moški proti prekopu, ženske proti Črni. Šele zdaj je prost pogled v ozadje, kjer roj delavcev z zavihanimi rokavi in s krampi stoji sredi Šotarjevega vrta. Podirajo plot. Bajta že leži.

Josip Slovnik: Frankovska vas.

Šotar: Prep... Ka...

Brus: Gnilobo kidamo. Imel si priliko. Saj so te klicali, pa si norce bril z gosposko.

Šotar: In s krampi? Še motike ne rabim. Samo rase, kar rase... Gospod inženjer, gospod inženjer.

Delavec: S poti, starec!

Drugi: Kaj hočeš?

Šotar: Čaplje se bodo splašile. Odbeže in kdo bo grel gnezda? Že prhutajo, že lete... Prep... Ka... Kaj si mi naredila? (Teko od oseke do oseke, se zaganja v delavce, buta v tramovje, kakor ptič obletuje bajto in naposled onemogel obleži.) Prep... Ka...

Lužaričin glas: Nebo je udarilo. Kazen božja! Bežimo!

V trenutku je scena prazna. Množica se razprši na vse strani.

Čop (pristopi): Mrtev?

Delavec: Ne diha več.

Čop: Odnosite ga! — Ah, ne, pustite ga! (Se prime za glavo. Kamili): Kaj plešeš? In komu plešeš?

Kamila (kleči na skrajni desni spredaj; brez znamenja življenja).

Čop: Ljudje so mi zaupali. In dragoceno je bilo to zaupanje. Vodil sem jih, kakor sem hotel.

Kamila: Zapelo je in log se je odprl do dna.

Čop: Ti se kar nič ne zavedaš, kje si. Tu delamo, ti pa plešeš. Tudi jaz se potim od zore do mraka in da ne nosim krvavih srag, je krivo samo to, da ne vihtim krampa. Poté se pa možgani... Kapljice krvi stiskam iz njih, ko se ti zabavaš.

Kamila: Kolikokrat si čepel in gledal...

Čop: Kje so tisti časi! Zdaj sem se zaril v zemljo in ne morem iz nje. Odpri oči, ne sanjaj! Otiplji se in primi, kar se ti ponuja!

Kamila: Glej jelše, njih zabrisane mokre veje pod nebom! Megla se kuha tam noč in dan in sto klafter naokrog diši po prhljadi. Tam je šota. Šotar, šotarček moj...

Čop: Kaj mi šota, kaj mi prhljad! Zid bo rezal šoto, prhljad se bo sceedila po strugi.

Brus: Gospod inženjer!

Čop: Črtež C vzemite v roke pa boste videli!

Brus: Gospod inženjer... zavoljo starca. Nekam ga moram spraviti...

Čop: Ah, starca... Ga še niso odnesli? Dà, nekam ga moramo spraviti...

Od nekod se pojavi župnik. Na sprehodu je. Ko ugleda prizor, se zavzame, z velikimi očmi pogleda naokrog, počasi sname klobuk z glave. Iz loga Zornov krohot. Zorn se oddaljuje.

PETO DEJANJE.

Čuvajev stolp na robu prekopa. Čuvajeva soba. Na levi zadaj mizica s stolom, na desni zadaj strojna priprava za dviganje in spuščanje zatvornic. V zadnji steni široka steklena vrata na balkon. Dvoje oken.

V levi steni vrata v poseben prostor, na desni spredaj konec železnih polžjih stopnic, ki se strmo privijugajo iz globine.

Začasno prebiva v teh prostorih Čop. Na mizici zadaj, ki jo rabi za pisalnik, kup računov. Miza sredi sobe s stoli naokrog je prazna.

Večer.

Čop pred mizo, Brus, delavec pred stopniščem na levi.

Delavec: Da sem ga jaz? S krampom da sem ga? Še dotaknil se ga nisem. Padel je, ne da bi vedel kdaj.

Brus: Delavec ni kriv, gospod inženjer. Zdelo se je morda komu, da ga je pobil on. A prvič sem jaz natanko gledal in nisem nič podobnega videl, drugič pa je zdravnik dognal srčno kap. Nobene rane nismo našli na telesu Šotarjevem.

Čop: Zanesljivo?

Brus: Dovolite, uradni zdravnik... Šotar je umrl — od zemlje.

Čop: Kako naj to razumem?

Brus: Udarili smo zemljo in nismo vedeli, da smo udarili njega. Stisnil mu je dušo — prekop.

Čop: Potemtakem in vendarle — kramp?

Delavec: Samo recite, kako si to mislite! Stal je tri korake za menoj, vil roke in klical na pomoč.

Čop: Pustite, pustite! Že vem, kako je bilo — Spremite me, Brus. Moram v urad, pojasnjevati. Šele danes je prišla komisija. (Na desno.)

Delavec (prestreže Brusa, ko hoče za Čopom po stopnicah): S čuvajem zdaj — ne bo nič?

Brus: Zavoljo te nezgode? Kje je že nezgoda... in pri podeljevanju služb je sploh brez pomena... Prosite, če še niste. Čuvaja bi radi imeli? — Bomo priporočili.

Delavec: Žena, otroci...

Brus: Vsi smo enaki.

Delavec: Hvala, gospod ravnatelj.

Brus: Še nisem ravnatelj.

Delavec (smeje se prikima, kot češ, če še nisi, pa boš! Za Čopom na desno).

Kamila (pride nenavadno tiho skozi leva vrata. Poslušaj v stopnišče): Kdo odhaja po stopnicah, Brus?

Brus: Žerjav, čuvaj.

Kamila: Nocoj bodo prvič dvignili zatvornice, slišim.

Brus: Majhna slovesnost, da. Presenečenje. Godba je naročena in umetelni ogenj bodo zažigali.

Majhno veselje, ki ga prirede delavci sebi, pa tudi svojemu mojstru, spoštovanemu gospodu inženjerju.

Kamila: Če se to kolo zavrti, se dvignejo zatornice?

Brus: Konstrukcija je stara, a dobra. En sam mož zmore vseh petero plošč. Zasuče in težke zaklopnice gredo kvišku. Imenitno je vse izumljeno in tudi izvršeno je nepopisno dobro.

Kamila: Čop je zelo zaposlen.

Brus: Teh zadnjih dni kar noče biti konec. Upravni posli — mi stavbeniki se ne razumemo nanje in smo nervozni, če jih moramo reševati. (Pogleda na uro.) Prosil bi vas za nekaj, gospodična.

Kamila: Zaslužili ste si nekaj naklonjenosti, prav zaslužili. Čopu ste bili na roko zmeraj in povsod.

Brus: Drznost je ... a druge poti ne vem. Gospod inženjer išče ravnatelja.

Kamila (hipno vzradoščena): Odhaja?

Brus: Kaj bo z gospodom inženjerjem, ne vem. Sam si v lastnem podjetju ravnatelj ne bo, to je gotovo.

Kamila: Prosim ga naj, da imenuje vas?

Brus: Morda ne naravnost ...

Kamila: Mnogo ne morem storiti za vas. Nekaj malo bi pa rada ...

Brus: Hvala, hvala ... Ne morem vam povedati, kako sem vam hvaležen. (Na desno.)

Kamila (si še enkrat ogleda strojno pripravo, potem stopi na balkon).

Župnik (pride po stopnicah od desne. Zasopel se ustavi na vrhnji stopnici): Huda višina ...

Kamila: Zato pa daleč vidimo ...

Župnik: Stalno se vendar ne boste naselili na tako neprikladnem kraju?

Kamila: »Naselili« in »stalno«? — Nekaj dni še. Potem odpotujemo. — Sédite!

Župnik: Sem že zopet dober. Stopnice so me nekoliko prijele. Žile mi apnené ...

Kamila: Sédite, sédite. Čop bo takoj tu.

Župnik: Nisem prišel k njemu.

Kamila: Po opravkih je. Niti ne upam vprašati, kakšnih.

Župnik (sede): K vam sem prišel, gospodična.

Kamila (se nasloni nazaj in ga pogleda): K meni?

Župnik: Prav k vam.

Kamila: In kaj vas je napotilo?

Župnik: Gospod inženjer si je v kratkem — dolgem času, kar prebiva in deluje med nami, pridobil zaupanje tukajšnjih ljudi v taki meri —

Kamila: Hvala vam.

Župnik: To morate umeti! To so najrevnejši, najbednejši ljudje, kar jih nosi zemlja. Čakajo na delež, ki ga nikjer in nikomur usoda ni odrekla — čakajo na zemljo. V bajkah si šepetajo o nje krasoti, pojejo pesem nje, ki leži pokopana pod vodami in je nikoli niso videli. Samo slutijo jo, vedo zanjo in — sanjajo ... In to iz veka v vek, že nad tisoč let. Nobena nesreča jim te vere ne zlomi, nobena skala tega upanja ne premakne. In vendar ni rešitve. Pa pride velikan duha in volje, premaga vse ovire, stre predsodke, v tla potepta pomisleke in kot s potezo peresa vodi pokaže pot. In iz mahu in usedline zasije zemlja. Pozdravi, smeje se ... Človek ne ve, koga bi prej objel, zemljo ali njega, ki jo je dal. In tako je to ljudstvo že prejšnji teden pokazalo, kaj mu je Čop. Izvolilo ga je v komasacijsko komisijo, ki jo sestavlja vlada. Zemljišča se bodo strnila, posestva zaokrožila. Zaupnik ljudstva v tej komisiji pa bodi Čop.

Kamila: Ne vem, kako se bo odločil ...

Župnik: Se je že odločil. Sprejel je mandat. Toda to je malenkost. Prikleniti ga moramo na zemljo še drugače.

Kamila: Tu ga hočete imeti?

Župnik: Postanite mu žena in ostal bo.

Kamila: Potrebuje ljudstvo tudi — mene?

Župnik: Sprijaznilo se bo z vami, ko vas bo uzrlo na njegovi strani, ženo poročeno.

Kamila: Nikoli mu nisem bila žena. Ni mi prirojeno. Potovala sva od močvirja do močvirja, od prekopa do prekopa, in če mislite, da o njegovi umetnosti kaj razumem, se globoko motite. Neuka sem še danes, kakor sem bila neuka, ko sem pobegnila iz tega kraja. Plesala sem mu za kratek čas. In Čop trdi, da sem mu s tem plesom gibala in netila misli ... Stavbo za stavbo si je zamislil in izvršil, zmeraj vesel, prožen in podjeten! In če mu je kedaj korak hotel zastati, če ni mogel odtrgati srca od zemlje, ki jo je ustvaril, od ljudi, ki jih je šele za ljudi napravil, sem si izmislila nov ples, mu pokazala drugo močvirje ... Pustite naju odtod! Ne obsodite me na smrt! Pustite ga!

Župnik: Čop ne omalovažuje zaupanja tega ljudstva. In ljubezen in spoštovanje sta mu draga.

Kamila: Vem. Kritične trenutke preživlja. Ni še ni bilo nikdar tako kritično ...

Župnik: Tako pa, kakor je z vami zdaj, naprej ne bo mogoče. Ne morem vas spraviti s tem ljudstvom, v katerem je čast in spoštovanje pred ženo in materjo globoko vkoreninjeno ...

Kamila (vstane): Ne prihaja nekdo?

Kalan in Rak od desne.

Kalan: Gospoda inženjerja iščeva.

Kamila: Precej bo tu.

Rak: Ljudska veselica z godbo in umetelnim ognjem... je vse lepo...

Kalan: Ampak napočila je nova doba, časi so se sprevrgli... skratka: župan je odstopil.

Župnik: Ponikvar?

Kalan: Zamerili so mu, da ni mislil vedno enako. Sam si očita, da se je obračal po vetru. Kaj vem, kaj imajo in kaj mu je. Županil pa da ne bo več. — Kaj hočemo? Nekdo mora. Zbrali smo se in smo sklenili, da napravimo za župana inženjerja. Seve, če se mu ne zdi za malo. Opozicija skoraj ne pride v poštev.

Župnik: Posamezni glasovi... Ampak da ste se zmislili nanj?

Rak: Koga naj, preudarite sami! Prekop ni šala. Promet bo, melioracije, komasacije, sodnija... Zapletenim časom gremo nasproti in kdo bo kos nalogi? Med nami ga ni, ki bi si upal...

Župnik: Nov dokaz ljudskega zaupanja. In najsijajnejši. Čop ne sme nikamor.

Čop (od desne, za njim *Brus*): Sporočil mi je Ponikvar sam. Srečala sva se v uradu. Odložimo župana na poznejši čas! Oprostite me pri občanih, na zaupanje sem ponosen, recite jim, da se jim zahvaljujem...

Župnik: Je že naš! Pojdimo, kmetje!

Čop: Nisem pristal, nisem pristal... (*Župnik, Kalan, Rak na desno.*)

Čop (se utrujen sesede v stol, Ugleda *Brusa*): Kaj stojite?

Brus (mečka): Slavnost naša — delavci si je ne dajo vzeti — brez vaše prisotnosti slavnost tako

rekoč ni slavnost. Na sporedu je točka... Če dovolite, pridemo semkaj.

Čop: Zahvalite se še delavcem! V mojem imenu jim stisnite roke! Zvesti so bili.

Brus: Če se odtegnete, preprečite slavnost: tako nujno potrebna je vaša oseba...

Čop: Zdaj?

Brus: V četrto ure se začne.

Čop: Ukrenite, kakor hočete!

Brus: Slavljeneц naš veliki — na svidenje! (Na desno.)

Čop (se nasloni v stol in za hip zatisne oči. Roke mu onemogle vise ob straneh).

Kamila (mu tiho položi roko na srce).

Čop (prime za to roko): Izneveril sem se ti, Kamila. Zaril sem se v zemljo in sem v njej obtičal. Srce je izteklo in prst že poganja tisoč poganjkov...

Kamila (mu umakne roko in vstane): Ljubi, dobri...

Čop: Kaj hočeš, da storim?

Kamila: Zemlja te mi je vzela.

Čop: Županil ne bom.

Kamila: Tudi brez župana boš ostal.

Čop: Še v komisijo ne grem.

Kamila: Tudi brez nje boš srečen.

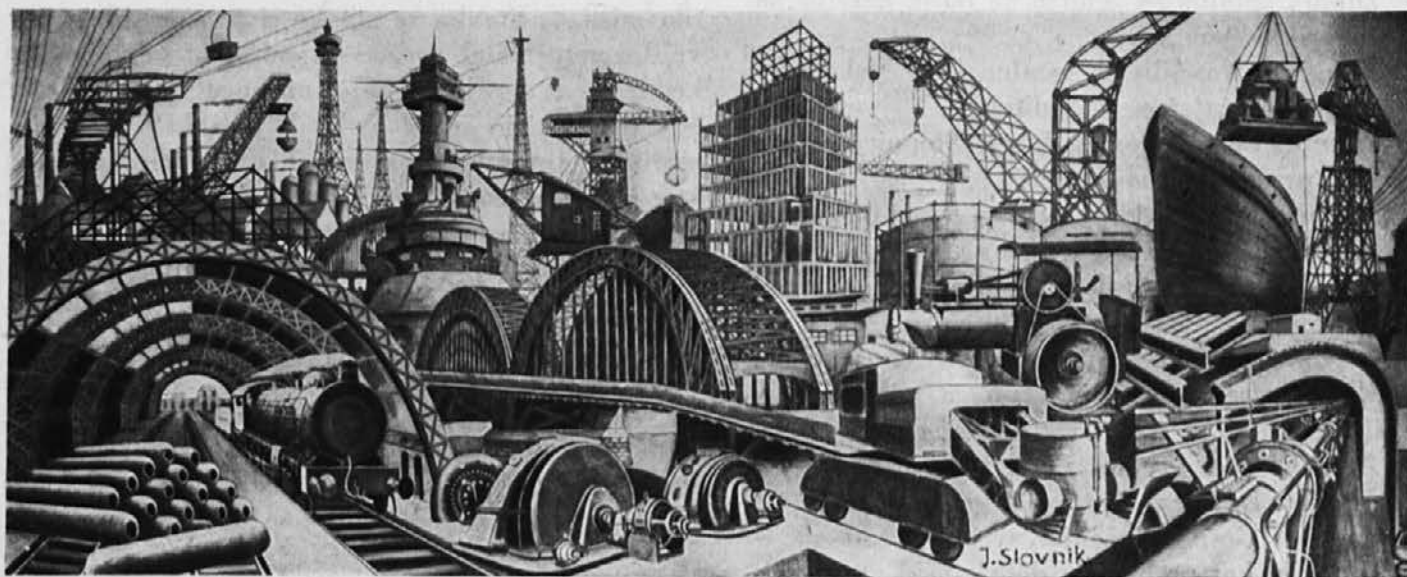
Čop: Srečen?

Kamila: Preudari sam! Že zdaj ti ponujajo, česar ne ponujajo vsakomur. Postlali te bodo v najslajšo ljubezen, v največje spoštovanje, pestovali te bodo kot pestuje mati otroka edinca. Srečni Čop...

Čop: Struna, ki zdaj brni, je ranjena.

Kamila: Kaj se je zgodilo s teboj?

Čop: Kar se vsakomur prej ali slej zgodi. Stoži se mu po zemlji. Usidra se. Pomagaj!

Josip Slovnik: Jeklo in železo. (Stenska slika v Državnem muzeju za družabne in gospodarske vede v Düsseldorfu.)

Kamila: Ko se bodo nočoj dvignile zatvornice, bo barje puhnilo poslednjo meglico v zrak. Najlepša bo, kar jih je kdaj vzplavalo pod nebo. Dvignila se bo in se razblinila. Ne, ne bo se razblinila. Pod soncem bo plesala, z demanti posejana, svoj najlepši ples, prelestnejši ples od pravega. — Jelše leže, šota kaže soncu svoje obisti... Pretrgana koprena, ki je visela pred skrivnostmi te zemlje, pred zakladi bajk, pred dragocenostmi pravljic, pred tem tihim, tihim življenjem. Lej, to življenje je bilo moje. Pa vreči ga hočem od sebe, otresti moram prah s svojih nog, da morem zopet plesati, drhteti, lesketati se pod soncem... Pojdi za menoj!

Čop: Gledajo me s pogledom, ki je hvaležen in prosi. Ne morem... Če sem se pa zazidal v to zidovje sam! Če... če... Ljubi me! Ostani!

Kamila: Sem že: plavam pod sonce...

Čop: Hočeš? Ostaneš? Postaviva si dom...

Zunaj iz daljave priigra vaška godba.

Kamila (na balkonu): Baklada!

Čop: Stoj pri meni, ne pusti me samega! Tvoje mesto je nočoj pri meni.

Žerjav (od desne): Že gredó.

Čop: Kaj hočete?

Žerjav: Ne smem povedati.

Čop: Kaj pomeni godba?

Žerjav: Ko bi smel povedati, gospod inženjer.

Mene so določili, da dvignem zatvornice.

Čop: Kamila!

Kamila: Čop!

Čop: Kaj vidiš?

Kamila: Vse črno je ljudi pod stolpom.

Čop: Balkonski zid še ni trd. Ograja bo popustila.

Kamila: Zame je dovolj trdna.

Čop: Ne spenjaj se čeznjo, Kamila!

Kamila: Ne vidim ji konca, množici...

Čop: Ne spenjaj se čez ograjo, ti pravim.

Od desne učitelj, župnik, Ponikvar, Rak, Kalan, Lužar, Lunj, Čaplja, Brus, Vehovec, kmetje, delavci, praznično oblečeni. Brus drži velik lovorov venec.

Žerjav (zamahne skozi okno. Godba utihne).

Brus: Slavljence naš veliki, spoštovani gospod inženjer!

Čop: Kamila?

Kamila: Čop!

Brus: Delavci in kmetje, ki stopamo nočoj pred vas, imamo prepolna srca... Manjka besed, da bi se vam z njimi zahvalili za dobrote, ki ste jih razsuli nad Črno in njenim prebivalstvom. Barjani

so bili. Iz bede, iz teme vstajajo danes v luč in svetlobo imovitih, srečnih ljudstev, v toplo sonce kulture. Delo vas je že blagoslovilo, vi pa blagoslovite še nas, postanite nam oče in ostanite na zemlji, ki ste jo ustvarili. Vaša je, kakor je naša.

Čop: Kamila?

Kamila: Čop!

Brus: Dvignite zatvornice! Živel mojster!

Čop: Kaj naj odgovorim na vse to?

Brus: Trenotek še počakajte!

Žerjav dá znamenje skozi okno. Iz tisoč grl: »Živel mojster!« Godba zaigra zdravljico. Žerjav zavrti kolo. S hrupom in šumom udari voda v prekop, veličastno pribobni mimo stolpa.

Brus (izroči Čopu venec).

Župnik: To je višek!

Čop: Še ti primi za venec, Kamila! (Na balkon.) Kamile... ni... Usmiljeni Bog, padla je v prekop... (Nazaj v sobo.)

Vsi (odreveneli stoje).

Nekdo: Kaj je?

Čop: Padajo zvezde?

Brus: Umetelni ogenj, gospod inženjer...

Čez vse nebo iskrice, sto, tisoč.

Čop: Zvezde padajo... **KONEC.**

SNEŽNIK

Jože Udovič

Spoštljivo zrem, kako ramena so visoka
prekrižana mu z ranami preseka,
kako sta dva oblaka, skodrana otroka,
zamótala v vejevje se njegovih smrek.

Pod njim sem leno zleknil se v cvetoče trave
— za tih počitek, za tenko prisluškovanje...
O glej, od vseh strani peljajo pota vanje...
Tako mladost nam hrepenenje zvabi v dalje.

Saj ni nikjer tegà, kar nas odtod je gnalo,
le darovali smo se mnogemu maliku,
zdaj pa tej zemlji vračamo, kar je ostalo,
dokler se ne zbudimo spet ob trombe krik.

In ko kosti sprhnijo in strohnijo kite,
odnese vihra pomladanskih jih vodà,
pokoplje najprej jih na dnu podzemskih jam,
nato sproščene bodo pod prstjo razlite...

On pa, podoben žalostnemu velikanu,
nas bo sprejel nazaj v očetovsko okrilje
in — tih menih v samotnem zemlje samostanu —
zapel nam bo še dolge, veličastne bilje.

Josip Slovník: Mesto Weiz na Zgornjem Štajerskem.

HELENINA OTROKA

John Habberton / † Bogomil Vdovič

Ko sem naslednje jutro vstal, sem našel pod vrati pismo. Dasi razočaran, ker ni bilo naslovljeno od Jele, sem bil vendar vesel, da sem prejel glas od sestre, zlasti še, ker je pisala tole:

Dragi brat!

»1. julija 1875.

Ker sem se spomnila, kaj vse sva v štirinajstih dneh midva poskusila, ko sva kot zaročenca bivala v hotelu, sva z možem sklenila okrajšati svoj obisk in pohiteti domov, da dava Tebi in Jeli priliko, da se tuptam snideta v sobah, kjer vaju ne bo nihče vsak večer desetkrat ali dvajsetkrat neljubo motil kakor vaju zdaj. Tomo kot poslušen možiček, kakor je, popolnoma soglaša z mano. Torej prosim, da prideš v petek ob 11.40 z vozom na slemensko postajo po naju. Povabi v mojem imenu Jelo in njeno mater v nedeljo na kosilo. Potem ju vzamemo kar iz cerkve s seboj.

Te srčno pozdravlja

Tvoja sestra Helena.

P. S. Seveda pripelješ tudi moja dragca s seboj, da me pozdravita.

P. P. S. Ali bi bil kaj nejevoljen, če bi se premaknil v najboljšo gostinsko sobo? Jaz ne morem spati, ako nimam otrok blizu sebe.«

Torej v petek nameravata priti — Bog živi njuno skrbno srce — in danes je petek!

Hitel sem v otroško sobo in zavpil:

»Žabko! Živko! Kaj mislita, kdo vaju obišče danes?«

»Kdo?« je vprašal Živko.

»Moz ž jajno (lajno)?« je hotel vedeti Žabko.

»Ne, ampak papa in mama.«

Živko je takoj naredil obraz kakor angel, Žabko pa je nekoliko pomežiknil z očmi in žalostno zamrmral:

»Jaž šem pa mišju, da moz ž jajno!«

»O stric Hinko!« je rekel Živko in skočil ves pijan od veselja iz postelje, »če bi bila papa in mama še kaj dalje zdoma, mislim, da bi umrl. Meni je bilo nocoj tako dolgčas po njiju, da nisem vedel, kaj bi počel, in sem vso blazino zmočil, tako sem jokal ponoči.«

»Ti ubogi otrok!« sem rekel, ga vzel v naročje in poljuboval. »Zakaj pa nisi prišel in stricu povedal, da bi te bil potolažil?«

»Nisem mogel,« je rekel Živko. »Kadar sem se čutil tako samega, mi je bilo, kakor da imam usta zavezana in da mi velik kamen leži tukaj.« In Živko je položil roko na prsi.

»Ce bi jaž imu tak vejik kamen notji, bi ga vzeu ven in v pisceta zagnau.«

»Žabko,« sem rekel, »ali nisi prav nič vesel, da prideta papa in mama?«

»Šem,« je rekel Žabko, »šaj bo štjasno fjetno. Mama žmejom bombone pjineše, kadaj kam gjé.«

»Žabko, ti si kramarska duša!«

»Nic jamaška dusa, jaž šem Zabko Jojencie!«

Vendar pa se je Žabko prav tako hitel oblačiti kakor njegov brat. Bonboni so bili edina stvar zanj, ki jo je lahko popolnoma razumel. Zato je bila njegova vnema, s katero se je motal v svoja oblačila, naravnost čudovita.

»Stojta, otroka!« sem rekel. »Danes morata biti lepo oblečena. Ali bi rada, da vaju oče in mati vidita vsa umazana, kaj?«

»Seveda ne,« je rekel Živko.

»O, aj še bom v najlepse objeku?« je vprašal Žabko. »O, to bo jepo, to bo jepo!«

Vedel sem, da je Helena zelo ničemurna, in tu, v drugem rodu, se je to spet pokazalo.

»In moji cevji mojo bit vsi žamojč (zamorec).«

»Kaj?«

»Moji cevji mojo biti vsi žamojč iz fjase in š kejtaco.«

Proseče sem pogledal Živka, ki je odgovoril: »On pravi, da hoče imeti čevlje počrnele z loščilom, ki je v steklenici, ti pa da mu jih s krtačo usvetiš.«

»In pašičo cem imet na šebi,« je nadaljeval Žabko.

»Pasico misli,« je rekel Živko. »On je strašno ničemuren.«

»In kjobuk na čof in ejdéce jokaviče.«

»To je klobuk s čopom in rdeče rokavice,« je nadaljeval tolmač.

»Žabko, na tak dan, kakor je danes, pa vendar ne boš nosil rokavic,« sem rekel.

Žabko me je vprašujoče pogledal, nato pa se očitno pripravljaj na jok. Ker nisem hotel, da bi imel objokane oči, ko bi mati pogledala vanje, sem hitro rekel:

»Torej obleci si jih in če hočeš, vzemi zastran mene še zimski kožuh!«

»Žimški zuha ne majam,« je izjavil Žabko. »Jaz cem samo mojo jepo objeko in nic djužga.«

»O, stric Hinko!« je vzkliknil Živko. »Jaz bi pa rad mamu v kozjem vozičku domov pripeljal.«

»Živko, koza ni dovolj močna, da bi vlekla tebe in mamu.«

»No, pa me pusti, da se peljem z njo na postajo, samo da pokažem papanu in mami, da sem dobil kozji voziček. Vem, da bi bila mama hudo žalostna, ko bi zvedela, da ga imam in ga ji nisem precej pokazal.«

»Dobro, Živko, to, mislim, se lahko naredi, toda voziti moraš prav previdno.«

»O, saj bom. Za nič ne bi hotel prevrniti, ko prideta papa in mama.«

»Zdaj pa želim, otroka, da ostaneta dopoldne v hiši in se lepo igrata. Če bi šla ven, bi se vsa umazala.«

»Kaj pa sonce? Ali ne bo žalostno, ko naju ne bo videlo?« je ugovarjal Živko.

»Le nikar se nič ne boj,« sem rekel, »sonce je dovolj staro, da zna biti potrpežljivo.«

Zajtrk je bil končan, otroka sta šla nejevoljno v igralnico, jaz pa sem šel pregledovat hišo in posestvo, da bi vsaj nobena stvar ne delala moji upravi sramote. Dva dolarja, ki sem ju dal Mihi in Jerici vsakemu po enega, sta mi bistveno pomagala pri tem delu, tako da sem dovolj utegnil okrasiti sobe in Helenino spalnico s cvetjem. Ko sem prišel v poslednjo, sem slišal, da je nekdo pri umivalniku, ki je stal v levi v zidu, in ko sem pogledal tja, sem zagledal Žabka, ki je srkal zadnji ostanek neke temne tekočine iz kozarca.

»Cejno ždjaviyo šem vzeu,« je rekel Žabko, »cejno ždjaviyo imam štjasno jad.«

Josip Slovnik: Rododendron.

»Iz česa si ga pa napravil?« sem vprašal s primernim razumevanjem, videč v tem zopet sledove roditeljskega vpliva. Ko sva bila namreč s Heleno še otroka, sva po cele ure prebila s tem, da sva namakala sladki les v vodi in jo uživala kot zdravilo.

»Iž mesanče šode,« je rekel Žabko.

To je bilo drugo zdravilo iz najinih otroških dni, toda tako, ki je bilo napravljeno po zdravniškem predpisu in ni bilo zdravo, če si ga užival po mili volji.

Vzel sem steklenico v roko in vprašal:

»Koliko si ga pa zaužil, Žabko?«

»Čejo fjaso in je bjó pjav dobjo.«

Nenadoma mi je oko obviselo na napisnem listku. »Opijeva tinktura s kafro« sem bral. V sekundi sem pograbil ogrinjačo, zavil Žabka vanjo, ga vzel pod pazduho in jo ubral proti hlevu. V naslednjem trenutku sem bil na konju in z Žabkom pod pazduho, čigar plavi kodri so vihrali v vetru, skokoma oddivjal v vas. Ljudje so prihajali iz hiš in strmeli za menoj, neki stari kmet pa, ki sem ga bil srečal, je obrnil svoj voz, besno udrihal po konjih in mi sledil, kričeč: »Primate ga, primate ga!« Kakor sem pozneje izvedel, je mislil,

da sem otroka, ki sem ga imel pod pazduho, ugrabil, in mu je bogata nagrada migljala pred očmi. Pred lekarno sem konja hipoma ustavil, planil vanjo in zavpil:

»Brž otroku močno bljuvalo! Strup je požrl!«

Lekarnar se je urno zasukal, medtem pa je Žabko, pri katerem zdravilo še ni začelo učinkovati, pograbil lekarnarjevo mačko za rep, čemur je žival precej glasno ugovarjala.

Dogodki naslednjih trenutkov so bili bolj izraziti in prevratni, da ni prijetno, na drobno jih popisovati. Dovolj je, ako rečem, da se je Žabku teža precej zmanjšala in da je bil nekaj časa zelo bled v obraz. Nazaj sva jahala zložno. Ko pa sem doma prosil Jerico, naj skuša Žabka pregovoriti, da bi nekoliko zaspal, sem slišal bolnika, ko je rekel svojemu bratu:

»Živko, dóji v vaši šem biu kit. Pa nišem Jona iz šebe vejgu, ampak pouna tjà (tla) djugih jeci.«

Tisto uro, preden je bil čas za na postajo, sem se ves posvetil prizadevanju, da bi si otroka ne pomazala obleke. Toda moj uspeh je bil tako majhen, da mi je pošla vsa dobra volja. Najprej sta se hotela na vsak način igrati na tistem delu travnika, ki ga sonce še ni bilo doseglo. Medtem ko sem stopil v hišo po vžigalice, da si prižgem smotko, je šel Žabko s svojimi mokrimi čevlji na sredo ceste, kjer je bilo prahu do gležnjev. Potem sta se vrgla na verandi na vse štiri in se igrala medveda. Slednjič sta hotela natrgati vsak svoj šopek za mater, pri čemer je Žabko iz previdnosti poduhal vsako cvetico, do katere je prišel, tako da je bil njegov nos ves pokrit z lilijevim prahom in je bil videti kakor kak grdo zdelan borivec. V nekem slučajnem trenutku njunega brezdelja je Živko vprašal:

»Stric Hinko, kako pa je to, da nekateri moški v cerkvi nimajo las vrh glave?«

»Zato,« sem rekel in se ustavil, da sem stresel Žabka, ki mi je poskušal potegniti uro iz žepa, »zato, ker imajo poredne otroke, ki jim venomer nagajajo, zato jim lasje izpadajo.«

»Poj bojo pa men tud kmaj žaceji lašje izpádat,« je pripomnil Žabko užaljeno.

»Miha, naprezite konje,« sem zavpil.

»In kozo tudi,« je dodal Živko.

Pet minut nato sem sedel v kočiji ali prav za prav v Tomovem dvosedežnem odprtem vozu. »Miha,« sem zavpil, »Jerici sém pozabil povedati, naj ima kaj malice pripravljene za ljudi, ki pridejo. Tecite brž in ji povejte!«

»Tako, gospod,« je rekel Miha in odšel.

»No, otroka, sta pripravljena?« sem vprašal.

»Precej,« je rekel Živko, »samo da še tole privežem. — Tako,« je nadaljeval, sedel na svoj sedež ter vzel bič in vajete v roke, »zdaj pa kar!«

»Počakaj trenotek, Živko! Deni bič iz rok in ne dotakni se kože vso pot nobenkrat! Jaz bom prav počasi vozil, saj je še čez in čez dovolj časa, in tebi ni treba drugega, kakor vajete držati.«

»Dobro,« je rekel Živko, »ampak jaz bi se rad postavil kakor možje, kadar vozim.«

»To lahko storiš, kadar bo kdo zraven tebe tekel. Sedaj naprej!«

Konji so stekli v lahnem diru in koza je sledila tik za vozom. Toda ko smo bili še kako minuto od postaje, je vlak zavozil vanjo. Hotel sem biti na ploščadi, da sprejemem Toma in Heleno, toda moja ura je očitno zaostajala. Švrknil sem po konjih, se ozrl in videl, da sta otroka tik za mano. Ko pa sem zopet obrnil glavo, sem bil že tako blizu ploščadi, da me je samo prav kratek okret obvaroval hude nesreče. Toda plemeniti živali sta opazili nevarnost prav tako naglo kakor jaz in sta zavili na čudovito ozkem prostoru. Pri tem sem začul dva zamolkla udarca ob leseno steno postaje ter obenem tudi dva strahovita krika in zagledal oba svoja nečaka, kako sta se na kupu valjala po ploščadi, medtem ko mi je voznik postajne pošte zarenčal v uho:

»Gromska strela, kaj ste pa pustili, da sta privezala kozo k vašemu vozu?«

Pogledal sem in videl, da je mož govoril resnico. Kako so se kozi glava in pleča v zadnjem trenutku moje vožnje še skupaj obdržala, prepuščam, da razložijo naravoslovci. Takrat nisem utegnil premišljati o tem, ker se je bil vlak že ustavil. Na srečo sta otroka priletela na glavo in betice družine Burnik-Lovrenčič so čudovito trdne. Postavil sem ju na noge, ju pokrtačil z rokami, jima obljubil toliko bonbonov, kolikor bi jih mogla v enem tednu snesti, jima obrisal oči in hitel na drugo stran postaje. Živko je planil k Tomu in vzkliknil:

»Papa, poglej mojo kozo!«

Helena je razprostrla roke in Žabko se je vrgel vanje, ihteč:

»Mama, žapoj mi Žabko neki dan!«

Da se more človek v družbi ljubljene sestre in svaka brez primere tako neprijetno počutiti, si do te kratke vožnje, ko smo se peljali domov, nikoli nisem mogel predočevati. Helena je bila nekoliko v skrbeh zastran otrok, vendar pa me je zdaj pa zdaj utegnila sočutno, dobrovoljno, nežno in ljubeznivo pogledati, tako da sem se čutil resnično olajšanega, ko smo se pripeljali domov. Urno sem se umeknil v svojo sobo, toda preden

sem zaklenil vrata, je bila Helena pri meni in mi položila roke okoli vrata. Preden jih je ta ljuba ženska zopet umeknila, sva si postala neizmerno bližja, kakor sva si bila kedaj poprej.

In kako krasno je minil ostali dan. Imeli smo majhno malico, Tomo je prinesel na mizo steklenico šampanjca in Helena se ni prav nič upirala, ko je zahteval, da moramo piti iz njenih najboljših kozarcev. In pili smo na zdravje »nje« in »njene matere« in bodočega zakonskega moža. Nato je Helena nazdravila »osnovateljema zakona, Živku in Žabku«, kar smo počastili s polnimi čašami. Gospoda, ki smo jima napili, nista odzdravila, temveč tako začudeno strmela, da sem skočil s stola in ju glasno poljubil, nakar sta se Tomo in Helena pomenljivo spogledala.

Potem je šla Helena v Grčaričin hotel, češ da mora pokazati neki gospe, ki bi rada predelala krilo, kako je videla enako oblačilo izredno lepo prenačeno. In Jela jo je šla spremljati do vrat, da ji poreče »zbogom«, pa ste se morale toliko stvari pomeniti, da je Helena pripeljala Jelo skoraj do naše hiše, nakar je na vsak način hotela, da napravi še tistih nekaj korakov, češ da se lahko z vozom popelje domov. In potem je bil poslan Miha z listkom do gospe Majnikove, da so njeno hčer pripravili do tega, da ostane do obeda, in da jo bodo že zvečer z zanesljivim spremstvom poslali domov. In ko je bil obed končan in otroka spravljen v posteljo, je začel Tomo vzdihovati, da mora k seji cestnega odbora, Helena pa je prosila, naj jo oprostiva za trenutek, češ da teče k doktorjevim vprašati, kako se je kaj godilo gospe, in je potrebovala za to tri ure in pet in dvajset minut. Blagor duši sočutni!

Konec počitnic, ki sem se ga tako bal, mi ni prizadel toliko gorja, kakor sem pričakoval. Neki večer bi bila Helena rada vedela, zakaj ne bi, če njen ubogi, ljubi mož hodi lahko vsak dan v mesto po opravkih in nazaj, tudi njen leni veliki brat mogel vsak dan hoditi na Slemena in nazaj, ako mu ona dá hrano in stanovanje do konca letne dobe.

Dasi sem pred leti udrihal po neumnosti olikanih ljudi, ki si hodijo izven mesta iskat stanovanje, se mi je vendarle zdel Helenin razlog neizpodbiten in sem se vdal. Storil sem celó več. Kupil sem si prekrasen košček sveta, čeprav se je pismo zaenkrat še glasilo na Tomovo ime, Tomo pa je prinesel različne načrte hišic, ki so bili vsak večer razgrnjeni v jedilnici na mizi in so se okoli njih zbirali štirje ljudje, med katerimi sta bila tudi neki trgovec s platnom in mlada gospodična

z žarečimi očmi in z lici kakor same rože in lilije. Ta zadnje imenovana oseba je imela v vseh bistvenih točkah predlaganih načrtov svoje lastno mnenje in je na vsak način zahtevala, da mora imeti vsak načrt, pa naj se odobri katerikoli, mično posebno sobo kot izključno last Heleninih malčkov.

Toda kakor sta tadva gospoda mlada, imam vendarle pogostoma vzrok, da sem strašno ljubosumen nanju. Toda onadva se ne zmenita ne za moje grbančenje čela ne za moje pregovarjanje, edinole zvijača ju še lahko premoti, da ne zahtevata vsega časa oboževanega bitja zase, bitja, čigar družbe mi ne more biti nikoli preveč. Ona na vsak način hoče, da bosta pri poroki decembra meseca za tovariša, in še malo ne dvomim o tem, da to svojo namero tudi izvede. Res je in priznavam, da ju čestokrat sam obsipavam z ljubeznivostmi, in kadar grem spat, ne da bi prej stopil k njima v sobo in jima pritisnil poljub na nezvestne ustnice, mi vest očita grdo nehvaležnost. Če pa pomislim, da bi bil brez njiju še danes čemerer star samec, mi srce kar prekipi od hvaležnosti do Njega, ki nama je dal Helenina otroka.

BESEDA PREVAJAVCA.

Radi misli, da je, kakor vsakdo ve, v ameriških Zedinjenih državah na sto in sto tisoče staršev, ki imajo najpridnejše otroke na svetu, je pisatelj te povesti, John Habberton, posvetil svoje delce staršem, ki imajo najpridnejše otroke na svetu, s pripombo, da je vsakdo, komur je kaka knjiga posvečena, po splošnem mnenju dolžan, da si jo kupi in jo bere.

Ker pa pri nas skoraj ni staršev, ki bi ne trdili, da ni na svetu otrok, ki bi bili tako poredni, kakor so njihovi, bodi ta slovenski prevod z isto pripombo posvečen slovenskim staršem, ki imajo najporednejše otroke na svetu.

HREPENENJE

Zdravko Ocvirk

Vse moje hrepenenje kliče tebe,
ki si v večerih veter, poln hladila,
dih rose, ki omoči žejne cvete,
in na visokem nebu zvezda mila.

Ne daj mi, da zastonj bi čakal,
sloneč ob vratih, kdaj te bom uzrl,
povej mi, če ne prideš, da bom plakal,
da bom od silne žalosti za tabo umrl.

Josip Slovník: Tihožitje.

SMRT IN POGREB CINCARJA MATA

Mara Husova

Bil je tržni dan. Po trgu in okoliških ulicah so vrveli kmetje z natovorjenimi osličji in konjiči.

Gospodar Mate je sedel v svoji pisarni za črvivo in vegasto mizo. Slabe volje je bil; čutil je, da ni zdrav. Cincar Mate je bil menjavec, to se pravi, trgoval je z denarjem in menicami. Preudarno in modro je vodil svoj posel, kakor ga zna in more voditi le makedonski cincar.

Njegova pisarna je stala na trgu, na prav priročnem kraju. Od vrat nizdol so vodile strme stopnice in prav lahko je nevajen obiskovavec z nosom poljubil zemljo Matove pisarne. Zemljo pravim, ker gospodar Mate ni trošil svojega težko prisluženega denarja za take potrate, kakor je na primer pód v hiši. Edino, srednje veliko okno ni bilo dovolj veliko, da bi razsvetlilo vso pisarno. Šipe v oknu so bile umazane ter čez in čez na gosto pokrite s sledovi še predlanskih muh. Lepa čipkasta pajčevina je visela med oknom in robom stare zelene omare. Ta težka omara je bila slavna

blagajna gospodarja Mata, vsa njegova ljubezen in sreča ter ves smisel njegovega življenja.

Vrata so zaškripala in v pisarno je stopil revno oblečen kmet Dinko.

»Dober dan, gospodar Mate!« je ponižno pozdravil prišlec.

»Bog ga daj!« je s tenkim glasom odgovoril Mate.

»Kaj pa ti družina dela? Je vse zdravo doma?« je sladko izpraševal Mate svojega znanca.

»Nesreča me tepe, gospodar Mate. Sušo smo imeli letos, žena je bila v bolnici. Pa sem te prišel prosit, gospodar Mate, da počakaš do jeseni. Letos pšenica dobro kaže.« Tako je prosil kmet s preponižnim glasom in vrtel v močnih dlakastih rokah oguljeno kučmo.

Cincar Mate ni dejal nič. Z roko je sunil v miznico in od tam privlekel na dan podolgovat, zelenkast papir.

»Ali poznaš to, Dinko?« je s sladkim glasom zapel cincar Mate.

»Menica je,« je zamrmral kmet.

»Da, in sicer tvoja, veš!« je dostavil gospodar Mate.

Kmet je pobledel, še z večjo hitrostjo se je vrtela njegova kučma v nerodnih rokah.

Cincar Mate je vstal in se namenil k zeleni omari. Tedaj pa so ga popadli želodčni krči s tako močjo, da se je moral oprijeti omare, da ni padel.

»Ojej, ojej! Dinko, človek božji, pomagaj mi!«

Kmet ga je prijel pod pazduho in posadil nazaj za mizo. Cincar Mate je bil ves zelen v obraz. Bolečine so počasi popuščale, gospodar Mate se je oddahnil.

»Nič ne vem, kaj mi je. Tako me včasih popade, da vse zvezde vidim,« je stokal Mate.

»K zdravniku stopi, gospodar Mate!« mu je svetoval kmet.

»K zdravniku?« je v strahu odprl svoje drobne oči gospodar Mate. »Ali veš, duša grešna, koliko to stane?«

»Če pa moraš. Prvo je zdravje, potem vse drugo.«

»Hm, da, tako vi mislite. A kaj sem hotel reči? Praviš, da ne moreš nič vrniti?«

Trenotek težkega molka. Gospodar Mate je tiho bobnal s svojimi krempljastimi prsti po svojem suhem kolenu in gledal nepremično nekam skozi okno.

»Nesreča me tepe, usmili se, gospodar Mate. Hiša je polna drobnih otrok.« Še nekaj je mislil reči, a se mu je glas zateknil.

Gospodar Mate kakor da ni slišal njegovih besed. »Tisti par volov mi boš prignal, Dinko. Veš,

vsak je svojega vreden!« je s sladkim glasom zapel Mate.

Dinko se je stresel.

»S kom bom delal, če mi vzameš oba vola?« je obupno sklenil roke kmet.

»He, he, pa bolnice pa zdravniki. Vidiš, jaz si ga ne privoščim,« se je smehljajal gospodar Mate.

Spet so ga popadle bolečine. Obraz se mu je skrivil in vsa suha postava se mu je zvila za mizo.

Kmet ga je molče gledal. Ko se je Mate spet zravnal, je Dinko sklenil roke: »Pri Bogu te prosim, da počakaš!«

»Naj bo, do jeseni te počakam. Potem pa mi boš pripeljal vola in še telico povrhu. Ker v knjigah je pisano: Daj cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega.«

»Saj si mi posodil le tri zlatnike!« je zdaj vzrožil ponižni Dinko.

»Tri zlatnike, da, tri! A rekla sva, da mi jih ob letu vrneš šest. Tako sva se zmenila. Tu je menica. Ali nisi pritisnil svoj palec nanjo, a?« je mirno govoril Mate.

Dinko se je ugriznil v ustnico.

»Naj bo, na jesen ti prinesem šest napoleonov, pa naj velja, kar hoče! A vola ti ne dam, da veš!« je jezno izpljunil kmet.

»Imamo oblasti, Dinko, kraljevske oblasti. Nič sva jaz in ti pred njimi. In kaj se jeziš, duša božja? Lepo sva se zmenila in pred pričami. Tri zlate napoleone ti dam, a ti mi jih ob letu vrneš šest. Nič obresti nočem in nič sitnega računanja. Ali si pozabil, kako veselo si pritisnil svoj palec na ta papir?«

Dinko se je prestopal in potil pred črvido mizo. Mate pa se je drobno smehljajal in igral z usodnim papirjem.

Medtem so se odprla vrata in nekaj kmečkih mož je vstopilo. Gospodar Mate je stisnil roko Dinku, ga prijateljsko potrepljal po ramenu in sladko pel: »Tako torej, Dinko, do jeseni, do jeseni.« Obzirno ga je pripehal do vrat in Dinko se je znašel na trgu, da še sam ni vedel kako.

Gospodar Mate je zaprl Dinkovo menico in iz omare potegnil šop drugih. Kmetje so posedli na klop ob vlažnem zidu in uradovanje se je nadaljevalo.

Ko je bilo pogajanje najživahnejše, so gospodarja spet prijeli strašni krči. Spet je pozelenel in se ves zvil za mizo.

»Prijatelji, bratci moji! Bolan sem, hudo mi je. Pa drugič pridite,« je kratko odpravil svoje obiskovavce. Kmetje so se spogledali in šli.

Matu je odleglo. Mrzlično je izpraznil svojo miznico in omaro. Vse papirje in denar je pograbil

v vrečico, jo dobro zavezal, povrhu pa še zavil v staro suknjo, da ne bi ljudje niti sumili, kaj cincar Mate zdaj ob belem dnevu prenaša.

Zapahnil je okno, zaklenil z žabicami vrata ter z opletajočimi se koraki krenil domov. Tema se mu je delala pred očmi in zemlja se je zibala pod njegovimi koraki.

Naslonil se je na zid in krčevito stiskal k sebi vrečo. Pred njim so zaplesali obrazi raznih Dinkov, njihovih otrok in mnogih obrtnikov.

»Kaj mi pa hočejo? Ali sem jih klical k sebi? Saj jim nisem ponujal zlata. Sami so prihajali k meni. Prav sami!« Tako se je tolažil Mate, a vendar ta tolažba ni nič zaleгла.

Obrazi so se mu pačili naprej in čutil je, kako se okoli njega gneča vedno bolj veča, kako ga trgajo in se zaletavajo vanj.

S težavo se je privlekel domov. Imel je še toliko moči, da je zaklenil vrečo v skrinjo, nato pa se je zgrudil poleg nje.

Prestrašena žena je zagnala krik in vik. Prišli so sosedje in celó zdravnika so poklicali. Položili so ga na ležišče in ga budili v življenje.

Toda gospodar se ni več zavedel. Ves čas se mu je bledlo. Brez uspeha so odšli možje, ki so mislili sestavljati njegovo poslednjo voljo.

Mate se je kregal z nekim Dinkom, se otepal prikazni, kričal, psoval in rjovel tako grozno, da so se sosede zapirale v sobe in možje ogibali Matove hiše.

»Zlodej je prišel po svoje,« je rekla zlobna soseda pri črni kavi svoji sosedu. Ta je molče prikimala.

Gospodar Mate ni imel otrok. Zato so se zbrali v njegovi hiši vsi njegovi bratje, upravičeni dediči. Oblastno so hodili po hiši in njihove žene so pisano gledale Matovo priletno ženo.

Šest dni je trajal smrtni boj. Proti večeru je gospodar Mate umrl. Sosedje so spet odprli svoja okna in sosede so se spet zbirale pred vrati. Mata so umili, preoblekli in položili na oder. Še nikdar ni bil Mate tako čist in tako čedno oblečen.

Bratje in snahe so se potrudili, da ni trpel ugled njihove hiše. Vse njihove goreče želje pa so bile uprte v veliko, okovano skrinjo. Med seboj so že zračunali in porazdelili dediščino. Da pa ljudje ne bi otresali jezikov, so hišo prepustili vdovi v užitek. Tako so že vse vnaprej sklenili in bili ponosni na svojo plemenitost.

Medtem je pokojnik ležal osamljen na mrtvaškem odru. Nihče ga ni prišel kropit, nihče ga ni stražil. Ob njegovem zglavju je dogorevala zadnja lojenka in pošastno razsvetljevala mrličev obraz.

Bratje z ženami in vdovo so se v medsebojni nezaupljivosti utaborili v sobi, kjer je bila skrinja. Tu so prenočevali kar na tleh in budno pazili drug na drugega.

Drugi dan niso mogli več vzdržati. Poklicali so advokata in dva soseda za priči, da bi v njihovi navzočnosti odprli skrinjo.

Gospod advokat je pokleknil pred skrinjo, z njim pa vsi bratje z vdovo vred. Pri vratih so kukale v sobo snahe in otroci.

»Zdaj!« Ključavnica je rezko zahreščala, pokrov se je stresel in z njim vred vsi navzoči.

»Bog mu daj večni mir!« je zbegano zavpila vdova.

»Molči!« so zarežali bratje. Advokat je vzdignil pokrov in se vzravnal.

»Zdaj pazite! Jaz in ta dva moža smo zdaj uradne osebe.«

»Tako rekoč oblast!« je rekel sosed.

»Stopite bliže in pogledjte, kaj je notri!«

Bratje so vstali in vsi hkrati pogledali v skrinjo. Advokat je zagrabil naročaj zelenih papirjev.

»Menice, same kmečke menice in nič več!«

»Nič več!« sta kakor odmev ponovila soseda.

»A zlato!?« so hkrati zahropili bratje.

»Ni ga!« je mirno odgovoril advokat.

»Ga ni!« sta škodoželjno ponovila soseda.

Menic pa so našli za grozno vsoto.

»To pa tudi nekaj velja. Bomo pa te menice razdelili,« so rekli bratje.

»No, prav!« je rekel advokat. »Toda vsi ti papirji nič ne veljajo. Vidim, da ne znate brati, sicer bi vedeli o novem zakonu o kmečkih dolgovih. Dvanajst let lahko čakate dolžnika in sko-

raj nič ni obresti!« je počasi besedo za besedo poudarjal odvetnik.

Bratje so pobledeli.

»Tako! To je razbojništvo!«

»Mislite trgovino svojega pokojnega brata?« je strupeno vprašal sosed. Starejši brat si je grizel brke.

»Toda vemo, da je naš pokojni brat imel denar, suho zlato!« je ves iz sebe rjul srednji brat in divje gledal vdovo poleg sebe. »Kaj, če ga je ta ukradla?«

Vdova si je zakrila oči s predpasnikom in tako ušla strašnemu pogledu.

Pokojni Mate je bil čuden človek. Prav lahko je mogoče, da je svoj denar zakopal kje v hiši,« je vrgel sosed misel med brate.

Uradne osebe so odšle iz hiše žalosti, bratje in njihove žene pa so se razbežali po hiši. Iskali so, brskali, trkali po zidovih in po podu, premetali vse na podstrešju in v kleti, obrnili in pretipali vse skrinje in vse žepe v pokojnikovih oblekah. Ves dan do mraka je trajalo mrzlično iskanje. Naposled je lopata mlajšega brata zadela na votlo mesto.

»Kramp, kramp! Prinesite hitro!« je vpil mlajši v kleti, da je odmevalo do podstrešja.

Starejša sta se zadrevila v klet. Zasopli in vsi mokri od potu so trkali z nogami po tleh.

»Ali ste ljudje, ali ste zveri?« je zavpil na vratih neki daljni sorodnik. »Brat leži na mrtvaškem odru, duhovnik je prišel, da zmoli zanj mrtvaške molitve. Pustite iskanje za jutri!«

Bratje so se mrko spogledali in nekaj kakor zadrega je blisknilo v njihovih očeh. Molče so odšli k mrliču. Prej je še starejši brat zapahnil klet in dal ključ v žep.

Spet je minila dolga noč brez spanja, polna potuhnjenih, zalezujočih pogledov.

Drugi dan je bil pogreb. Bratje so bili vsi svečani v svojih črnih oblekah. Obrazi so jim bili resni in mračni. Kljub divji gonji svoje žlahte je vdova oskrbela dostojen pogreb.

Trije duhovni s častitljivimi bradami so čakali pred hišo žalosti. Njihove kadilnice so spuščale oblake dišečega dima. Sprevod je med glasnim petjem staroslovanskih molitev krenil v cerkev. Za krsto so šli bratje in vdova, za njimi sosedi in sosede ter cel trop veselih dolžnikov.

V cerkvi so dolžniki pobožno molili za mir Matove duše in navdušeno prižigali tenke lojenke v njegov spomin.

»Bog ti odpusti, Bog ti odpusti!« so šepetali drug za drugim in z vedrimi obrazi gledali na pokrito krsto.

O. Gaspari: Smrtna ptica. (Linorez.)

Med molitvami, ko so vsi klečali in se križali, je opazil mlajši brat, da je starejši brat izginil iz cerkve. Kakor blisk mu je šinila v glavo misel: »Kopat je šel! Saj je sinoči vzel ključ s seboj.«

V silnem strahu je potegnil drugega brata za rokav in mu povedal svoj strah. Sredi presunljivega cerkvenega petja so se pogrebci v cerkvi vznemirili in razgibali kakor voda, če vržeš kamen vanjo. Nastalo je prerivanje, pehanje, bežanje, zmeda.

»So svjatimi v pokoj!« je zapel duhovnik pred prazno ladjo. V cerkvi so ostali le trije duhovniki, mrivec in oba cerkovnika.

Brata sta se podala v beg za bratom. Drugi, ki niso vedeli, kaj se je zgodilo, so se čudili in tekli za njima.

Pred cerkvijo je stal pogrebni voz s kočijažem.

Oče prota je hitro odmolil zadnje molitve in razburjen blagoslovil mrliča.

»Kaj pa se je zgodilo?« je vprašal kočijaža.

»Kaj vem, kaj jim je,« se je zgražal voznik.

»Ah, mrhe!« se je spomnil duhovnik in velel pognati proti pokopališču.

Duhovniki so že odšli in grobarja sta že opravila svoje delo, ko je na pokopališče pridrdral koleselj z žalostno vdovo. Droben dežek je padal na svežo gomilo.

Lena se je vrgla na grob in zjavkala tako pretresljivo, da je šlo skozi ušesa.

»Dež pada, Lena, kar potolaži se!« jo je tolažila sestra.

»Bog jemlje in Bog daje!« je značajno rekla druga.

»Njegova volja naj se zgodi!« je rekel glasno grobar, ki je čakal na denar. Lena je odvezala ruto in spustila v raskavo dlan obilno plačilo. Grobar se je v zahvalo priklonil do zemlje.

»Dež rosi,« je zopet opozorila sestra.

»Dobra letina se obeta,« je zaključil grobar in vrgel lopato čez rame.

Doma so medtem pridno kopali. Če ne bi bilo drugih pogrebcev, bi se bratje pobili. Tako so le renčali drug na drugega in kopali, kopali, da jim je pot tekla kot v sragah po telesu. »Vzdigni!« je zavpil mlajši. Velika plošča je popustila in gosta, smrdljiva brozga je bušila na dan. Pod hišo je tekla star odvodni jarek, ki je zdaj našel svoj oddušek v Matovi kleti.

Bratje so se streznili in osramočeni zbežali pred tem blatom, smradom in brozgo. Za njimi so se krohotali in žvižgali škodoželjni ljudje.

Vdova Lena pa se je mirno preoblekla in nesla potem kokošim. Na dnu kurnika je stala čudna stara posoda. Pod njeno nenavadno težo so se upogibale deske. Po vrhu so bili potreseni otrobi, zmešani z olupki in kuhinjskimi odpadki.

»Takole!« je rekla Lena, ko je pehnila poln lonec zlata med kokoši. »Še nocoj ga varujte, dobre moje pute. Jutri se bodo pa že pobrali od tod,« je zaključila vdova in zaprla kurnik.

POPOLDANSKO OPRAVILO

Leopold Stanek

V hrbet me sonce greje,
ko v praznika tihoti
po strmi grem gorici
na vrh v hramec božji.

Na kamnu v hladni veži
za hipec se spočijem.
Pod nébes v cerkvi sedem,
se večnosti napijem...

Večernic je zdaj konec:
cerkovnik sveče ugaša,
skoz okno pada žarek,
igra se z dimom belim.

Ženica v kotu drema.
Razbojnik s križa gleda.
Ob steklo bije ptica —
v ta mir je zahotela...

VSAK VEČER

Zdravko Ocvirk

Sonce vsak večer umre za gaji,
vsako jutro nova zarja sine,
moja bolečina pa ne mine,
tuji mojim licem so smehljaji.

Ni pomladi, ni poletja zame,
dnevi vsi enako so otožni,
kot bolnik sem v vsej mladosti rožni,
kdo naj me, neboljenca, objame.

Včasih se zazrem v jasno dneva,
včasih v tiho noč prisluhnem,
a srce le v žalost se odeva.

Zdaj že vem, da so zaman vse sanje,
brezpomembno vsako je iskanje,
komaj v jok lahkó še bol izbruhnem.

Josip Slovnik: Nemška vas.

NARODNE PRAVLJICE

Zbral Vinko Möderndorfer

Zasmejala se je.

Živela je grofica, ki se v svojem življenju nikdar ni nasmehnila. Snubci so prihajali in odhajali, ker ji nobeden ni vedel povedati kaj takega, da bi se bila nasmejala. Povsod se je raznesla vest, da grofica vzame za moža tistega, ki ji bo znal izvabiti nasmeh.

To so zvedeli tudi trije sinovi ubožnega kočarja. Najstarejši je vzel hleb kruha in se odpravil na pot h grofici. Ob studencu je sédel in južinal. Mimo je prišla revna in kruljava ženica in ga prosila za košček kruha. Izgovarjal se je, da ima sam samo še pol hlebca, pot pa še dolgo, in ga ji ni dal. Ko je prišel v grad h grofici, ji ni vedel povedati kaj takega, da bi se nasmejala. Odití je moral. Ko se je vrnil domov, je dobil drugi sin hleb kruha in šel na grad h grofici. Tudi on ni privoščil grižljaja kruha starki pri studencu in je moral prav tako oditi, ne da bi spravil grofico v smeh.

Nato je poprosil še najmlajši sin za hlebček. Brata sta se mu posmehovala, češ, saj je tepec. Oče pa mu je dal hlebec. Ko je tudi on južinal pri studencu, ga je naprosila revna starka za košček kruha. On ji ga je dal in rekel: »Sam ga imam malo, a dam ti ga polovico.« Starka se mu je zahvalila in mu dala jerbašček, v katerem so bili trije zlati ptički, in mu naročila: »Imej ta jerbašček vedno v svoji bližini in dobro ti bo!« Zahvalil se je starki in šel dalje. Sredi pota ga je dohitela noč. V lepi hiši je prosil prenočišča in po dolgem obotavljanju so mu dovolili, da sme leči na klop v veži. Legel je in postavil jerbašček

pod klop, na kateri je spal. Najstarejša domača hči pa je bila radovedna, kaj ima popotnik v jerbaščku. Tiho je šla v vežo, pogledala v jerbašček in ko je zagledala v njem nekaj svetlega, je segla z roko vanj. A roke ni mogla več umekniti, pa tudi jerbas se ni dal premekniti z mesta. Njeni sestra se je čudno zdelo, da se ne vrne, pa je šla v vežo pogledat. Prijela je sestro za srajco in jo hotela potegniti od jerbasa, a glej, tudi ona ni mogla več spustiti sestrine srajce. Pritekla je še tretja sestra, hotela potegniti drugo sestro od prve, a tudi ona ni mogla več proč.

Ko se je zdanilo, je popotnik vzel jerbas in odšel dalje, za njim pa so šle one tri sestre, ker jih jerbašček ni izpustil. Prišel je do hiše, kjer so imeli mlatiča. Videla sta, kaj se je zgodilo, in zavihtela sta cepce nad popotnikom. A glej, cepca sta se prijela jerbaška in kakor dva razbojnika sta mlatiča morala hoditi vsak na svoji strani jerbasa. Dospeli so do kovačnice. Kovaču so se smilili dekličí in mlatiči; šel je s kleščami, da bi jih odščipnil od jerbasa. A tudi on se je prijel s kleščami vred in moral z njimi. Prišli so do župnišča. Župnikov pes je hlastnil po krilu tretje sestre in se takoj tudi prijel. Kuharica je to videla, hitro pustila kuhalnico, zagrabila psa za rep, da bi ga rešila, a se je sama prijela. In še župnika so vzeli s seboj, ker je hotel vse ujetnike rešiti.

S takim spremstvom je prišel najmlajši sin pred grofičin grad, postavil jerbašček pred vrata, poklical grofico in dejal: »Pridi pogledat, kaj vse sem ti prignal!«

Ko je grofica zagledala čudno procesijo, se je nasmejala in vzela najmlajšega kočarjevega sina za moža.

Koroški Samson.

Živel je deček siromaček. Bil je tako slaboten, da so ga bile same hlačice. Zelo slabo se mu je godilo. Bil je pastir. Na paši so pa bili še drugi pastirji, ki so sedemletnega pastirčka vsak dan pošteno premlatili. Revež se je pogosto jokal. Nekoč ga je ob taki priložnosti pobarala žalžena, kaj mu je, da se tako milo joče.

»Nikomur nisem kos in tepo me ko živino, čeprav nikomur nič žalega ne storim,« je stokal.

»Nikar ne žaluj! Vidiš onole grmovje, v katerem raste majhen hrast?«

»Vidim!«

»Izruj ga!«

»O Bog, saj mu ne bom kos, ko sem pa tako slaboten!«

»Le pojdi in bodi pogumen! Izruješ ga!«

In res, izdrl ga je. Nato mu je pokazala nekoliko večji hrast in mu ukazala, naj ga izruje. Obupaval je, izrul ga je pa le. Zatem mu je ukazala, naj izruje najvišji hrast in ga odnese domov.

»Oh, temu pa res ne bom kos,« je ugibal. Vendar je šel, ga zgrabil in res izrul.

V tem hipu je zrasel in začutil v sebi silno moč. Naprtil si je izruvani hrast na rame in odnesel domov; žalženo pa je pustil vnemar. Doma je hrast s tako silo vrgel na dvorišče, da so vsi tramovi v hiši popokali. Odslej mu ni bilo več za delo. Ves je podivjal in hotel vse pobiti. Nad svojimi mučitelji se je hudo maščeval. Polovil je v okolici vse lisice, jim privezal na repe bakle, jih prižgal in spodil lisice v pšenico. Tako je kmetom pogorela vsa pšenica, ki je tisto leto izredno lepo kazala; krivda pa je padla na pastirje.

Nato je šel nad mestno gospodo, ki jo je sovražil ko pes mačko. Izdrl je iz mestnega obzidja vrata, ki so tehtala sedem starih centov. Zanesel jih je na najvišjo skalo in se rogal: »Tako, gospoda, lenuhi, sedaj nimate več onih železnih vrat, ki so vas branila pred delovnim ljudstvom!« Meščani so navalili nanj z vojsko, a on je pograbil konjsko čeljust in z njo vse pobil. Med tepežem ga je zažejalo. Stisnil je ono konjsko čeljust tako silno, da je pritekla voda iz nje, in si je z njo ugasil žejo. In nadaljeval je boj proti meščanom. V tem so se meščani sprijaznili s kmeti in začeli skupno ugibati, kako bi se rešili strašnega človeka, ki jim je bil poslan za pokoro.

Podkupili so orjakovo ženo, da jim je izdala skrivnost močeve moči. Ko je namreč izdiral one tri hraste, so mu zrasli trije lasje, ki so bili vir njegove silne moči. Že prej večkrat so ga bili ljudje spečega dobili v svoje roke in ga povezali z močnimi verigami, a vselej je te vezi z lahkoto potrgal. Ko so ga sedaj zopet zalotili v spanju, so ga obrili po levi strani glave in njegova moč je usahnila. Pa ne samo to, da so mu vzeli moč, izteknili so mu tudi oči, da bi jim mogel še manj škoditi. Takega so zaprli v klet. Od veselja, da so ukrotili orjaka, so priredili veselico, in sicer ravno nad kletjo, kjer je bil nasilnež zaprt. V kleti pa so bili orjaku zopet nekoliko porasli lasje. Ko so nad njim najhuje rajali, je v svoji jezi stresel zidovje s tako silo, da se je stavba razsula in pokopala pod seboj njega in vse rajajoče.

To je bilo zapisano v velikih bukvah. Študentje črnih šol pa so besedilo iz te knjige iztrgali in uganjali s to skrivnostjo vsakovrstne reči. Škoda, da tega danes nimamo več. Ubogemu ko-roškemu ljudstvu bi bilo to zelo prav.

Josip Slovnik: Stara naselbina.

Zakleti grofič.

Grof je imel tri hčerke. Ko je nekoč odhajal v tujino, jih je vprašal, česa si želé od tam za spomin. Prva si je izgovorila zlat prstan, druga zlato zapestnico, najmlajša pa orehovo vejico, polno orehov. Grof je kupil v tujini prstan in zapestnico, a orehove veje ni dobil nikjer. Preden je prišel do svojega gradu, je stopil še v gozd in iskal, če bi kje bil kak oreh, s katerega bo utrgal vejico in sadeže pozlatil. Sredi gozda je našel orjaški oreh, ki je bil poln zlatih orehov. Odlomil je precej košato vejo in se hotel vrniti. Tedaj pa je skočil izpod oreha velik medved in ga renče vprašal, kdo mu daje pravico trgati veje z njegovega drevesa. Grof se je prestrašil. Hotel je pomiriti razjarjenega medveda in mu začel ponujati vsa jedila, ki jih je imel pri sebi. Medvedu pa je bilo to premalo in je dejal, da ga izpusti samo tedaj, če mu obljubi ono, kar mu pride doma najprej nasproti. Grof je sprejel to ponudbo, ker si je mislil, da mu bo priteknel nasproti najprej pes, ki je vohal gospodarjev prihod vselej že dve uri daleč. Nato je medved grofa pustil, češ da pride čez leto dni po izgovorjeno odškodnino.

Doma pa je grofu prva priskakljala nasproti najmlajša hčerka. Obdaril je vse tri in se zelo razžalostil. Starejši hčerki sta to opazili in tako dolgo silili vanj, da jima je povedal, kje je dobil orehe, in da je nehote obljubil medvedu najmlajšo hčerko, ki so jo vsi najbolj ljubili. Ko je minulo leto, se je pripeljal medved po izgovorjeno plačilo. Najstarejša hčerka se je hotela žrtvovati za najmlajšo in je sedla k medvedu na voz. Medved ji je naročil, naj mu poišče v kožuhi mrčes, a pri tem ga ne sme zlasati, sicer jo požre. Pri

iskanju pa ga je zlasala in hitro skočila iz kočije, da bi je ne požrl. Nato se je odpeljala srednja hči, a morala je prav tako skočiti iz kočije, ker je tudi ona medveda zlasala. Grofu tedaj ni ostalo nič drugega kakor dati medvedu svojo najmlajšo hčer.

Najmlajša pa medveda ni zlasala. Odpeljal jo je pod zlati oreh, kjer so se jima odprla velika vrata v lep grad. Ko sta stopala skozi prve sobe, so sikale iz kotov strupene kače, rohnele divje zveri in grozili zmaji s sedmimi žreli. Medved je opozoril grofično, naj se nikar ne ozre, ker bi bila to njena poguba.

Ko sta stopila v najlepšo sobo, je medvedu počila koža in pred grofično je stal prelep mladenič. Povedal ji je, da je zaklet grofič, ki ga je rešila, in jo vprašal, če ga mara za moža.

Že dan nato so praznovali poroko in vse tri hčerke so plesale pod zlatim orehom.

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

Konec / France Stelè

3. Slikar kranjskega oltarja.

Prezbiterij župne cerkve v Kranju, ki spada med najodličnejše spomenike gotske arhitekture v Sloveniji, je krasil od prvega desetletja 16. stoletja dalje krilni oltar, ki ga opisuje zapisnik škofovske vizitacije iz leta 1684 takole: »Veliki oltar je starinski, ima lepo obliko in zelo veliko vrednost; narejen je tako, da se odpira, in je ves pozlačen; v sredi kaže kipe patronov kranjske cerkve Kancija, Kanciana, Kancianile in Prota, na vrhu pa Križanega.«

Gre torej za navadni tip alpskega krilnega oltarja, sestavljenega iz pozlačenega kiparskega dela in s slikami okrašenih kril. Obe krili sta se nam ohranili in sta sedaj v Narodni galeriji na Dunaju, kamor jih je leta 1886 prodala župna cerkev v Kranju. Iz njune velikosti (173 × 104 cm) lahko sklepamo na velikost tega oltarja, ki ga moramo razen z omaro dopolniti še s primerno predelo (podstavkom) in vrhom. Iz velikosti kril moremo sklepati, da je bila omara približno 2 m široka in okrog 170 cm visoka, kar je bilo dovolj, da so namestili v njej štiri kipe drugega ob drugem — pod dekorativnim, iz rezljanih ornamentov krogovične ali rastlinske oblike sestavljenim okvirnim okrasjem. Predela je bila kakih 70 do 80 cm visoka in okrog 2 m široka. Najverjetneje je bila poslikana. Slike so po večini predstavljale angele, ki razprostirajo Veronikin prt, ali Kristusa trpina, ki stoji do pasu v grobu in ga časté

ali objokujejo angeli ali Marija in Janez. Vrh omare si moramo predstavljati v krogovičnih motivih preslegasto izrezljan, stolpičast nastavek, v katerem je stal v sredi kakor pod čipkastim baldahinom križ s Križanim. Mogoče je tudi, da sta bila ob njem kipca Marije in Janeza. Visokost tega, na 2 m široko podlago omare postavljenega nastavka si moramo predstavljati vsaj še do 2 m, verjetno pa nekoliko več. Omara se je zapirala z vrati v obliki dveh obojestransko poslikanih kril. Ako sta bili krili zaprti, sta se videli sliki Oljske gore in vstajenja, slika na predeli in kip Križanega na vrhu. To delavniško lice je kazalo torej, kakor pogosto tudi drugod, samo prizore iz Kristusovega trpljenja. Ako pa so krili odprli, da se je pokazalo praznično lice oltarja, se je tudi estetska podoba oltarja bistveno spremenila. V delavnik je prevladovala slikarija, v praznik pa je oltar zablestel v zlatu in živahno razgibanih figurah, ob katerih so slike na krilih stopile precej v ozadje. Predstavljale so dva prizora iz legende o mučeništvu Kancija in tovarišev. Z bogatim pozlačenim okoljem rezbarije se je ugodno spajala barvna pestrost teh slik, ki jih je z zlatom rezbarij vezalo tudi naslikano dekorativno krogovičje s posnetkoma dveh kipcev, ki je bilo kot vrhnji zaključek obeh pozornic. Mogoče smemo iz tega krogovičja sklepati tudi na stiliistični, igračkasto dekorativni značaj resničnega krogovičja nad podobami mučencev v omari, iz obeh močno razgibanih slik kipov z bogatimi, umetno nabranimi oblekami pa na značaj kipov v omari, s čimer bi nam predstava o žal uničenem oltarju močno oživel. Po povedanem je bil oltar mogoče kakih 5 do 6 m visok in pri odprtih krilih okrog 4 m širok, kar vzbuja predstavo resnično monumentalno zasnovanega, v svojem izrazu zelo razkošnega izdelka poznogotskega kiparstva in slikarstva. V tem svojem dvojnem izrazu je bil ta oltar poleg onega v ljubljanski stolnici nedvomno eden najpomembnejših umetnostnih proizvodov poznega srednjega veka pri nas in po svojem dvojnem plastičnem in kiparskem izrazu priča za alpsko umetnostno ozračje 15. stoletja značilnih tovrstnih umetnin.

Na Dunaju ohranjeni, v načinu tempera na les obojestransko naslikani prizori so sledeči:

1. Oljska gora. V skalnati pokrajini, kjer vodi na levi v ozadje ozka dolinica, kleči spredaj v sredi pred skalo Kristus, na skali stoji kelih, nad njim pa plava angel s križem čez rame. Kristus obrača svoje oči k nebu in z rokami roti Očeta, naj gre kelih trpljenja mimo njega. V ospredju na levi spi nazaj naslonjen Peter, na

Sl. 73. Slikar kranjskega oltarja: Vstajenje.

desni pa Jakob, ki se je naslonil na trdo spečega Janeza. Po dolinici iz ozadja se pokazuje izza skale Juda, ki vodi vojake in kaže na klečečega Kristusa.

2. Vstajenje (sl. 73). V hriboviti pokrajini s pogledom na mesto v ozadju na desni je spredaj v diagonalo postavljen zapečaten grob, ob katerem stoji Jezus; v levici drži zastavo, z desnico pa blagoslavlja. Okrog groba so razvrščeni štirje speči stražarji, dva tako, da se naslanjata na pokrov groba. Iz ozadja ob skalah na levi prihajajo žene z mazili.

3. Beg Kancija in tovarišev. Iz ozadja, kjer se vidi morski zaliv in mesto, ki more biti po legendi Gradež ali Oglej, vodi po gričasti pokrajini v ospredje pot in napravi tu ovinek od leve proti desni. Bela in črna mula vozita voz s Kancijem, Kancianom, Kancianilo in Protom. Na ovinku proti desni je pravkar padla bela mula in s tem zadržuje beg. Od mesta pa jezdijo iz ozadja oboroženi pregnjavci.

4. Mučeništvo Kancija in tovarišev (sl. 74). V pokrajini, kjer zapira pogled v ozadje skalnat hrib z utrjenim srednjeveškim gradom, stoji spredaj na levi renesanski steber s figuro sedečega malika, ki se vrti in s svojim vrtenjem po zobčastih kolesih povzroča zvončkljanje okrog nastavljenih zvoncev. Pred kipom je postavljena giljotina, katera je pravkar odsekala glavo prvemu mučencu. Zmagoslavno se je dotika rabelj in vleče z roko drugega mučenca, ki se ves skrušen poslavlja od tretjega. Med njima in rabljem stoji Kancianila, ki dviga oči in roke v molitvi. Za njo je drug rabelj, s turbanom na glavi, ki z dvignjeno roko in besnim izrazom priganja mučenca k nagli ločitvi. V skupini okrog teh glavnih oseb so drugi rablji, posebno pa obrača pozornost nase mož s skrbno pristriženo brado in s čepico na glavi, ki se z levico drži kožuhovinastega ovratnika svojega plašča. Da ta mož ni navaden gledavec, je razvidno iz vsega njegovega vedenja, ki vzbuja vtis človeka, ki se od strani opazuje v zrcalu, kar je značilno za lastne podobe slikarjev. Misel na bogatega naročnika, še bolj pa na slikarja, ki je sliko naslikal, se kar sama vsiljuje in je verjetna. Na levi v ospredju pa je še druga postava, ki vzbuja pozornost: podoba v bogata oblačila oblečenega mladeniča, ki se je koketno postavil ob rob in z elegantno kretnjo vabi gledavca, naj opazuje dogodek. Posebno pozornost vzbuja na tej sliki razen malikovega sedeža še z veliko podrobnostjo izvršena slika srednjeveškega gradu.

Vse slike kranjskega oltarja je izvršil en slikar, ki je v marsičem zelo izrazit. Odlikuje ga »kleni prirodnost in poglobljen izraz«, kakor se izraža o njem O. Benesch, ki je doslej najgloblje prodril v njegov problem. Izraz njegovih del je pri obeh pasijonskih prizorih monumentalno osredotočen na postavbo trpečega in zmagoslavnega Kristusa, pri mučeništvu pa naravnost epsko razpreden, do podrobnosti prestudiran. Realistika izraza, ki je ponekod stopnjevana ali celó rafinirana, kakor v obeh rabljih, desnem spečem stražniku na sliki vstajenja in v skupini Janeza in Jakoba na sliki Oljske gore, ni nikdar odurno vsakdanja, ampak vselej odeta s čarom nevsakdanje vzvišenosti. Odlična je v tem pogledu skupina bežečih mučencev, kjer so možje označeni tudi po starosti in značaju ter so v razgovoru; toda ta razgovor se giblje v okviru pobožnega razpoloženja, ki ga posebno podčrtuje nenavadno, zelo izrazito križanje rok pri možu, ki je oblečen v romarsko obleko. Plemenito lepa Kancianila pa izraža rahlo, kar melanholično zaskrbljenost, a obenem pobožno

vzvišeno vdanost. Zunanja posebnost slikarjeva se javlja v nenavadnem, po nizozemskem idealu oblikovanem obrazu Kristusa in v tem, da posvečuje posebno pozornost rokam. Koliko izražajo n. pr. v molitvi dvignjene, a nekam krčevito roteče roke Kristusa v sliki Oljske gore! Koliko občutja za obliko rok se izraža v rokah spečega stražarja na desni poleg Jezusa na sliki vstajenja; značilno je dalje, kako prijema na sliki obglavljenja levica naslikanega moža za ovratnik plašča. In kaj vse izražajo roke beguncev! S pobožno vdanostjo jih križa pred seboj romar. Poudarjene so tako, da se nam zde kar prevelike, in so prave sestre Jezusovih rok na Oljski gori. Kako zgovorna je levica moža, ki sedi za Kancianilo, ko se izteza naprej in nekam kmečko trdo, a prepričevalno kaže pred voz, kjer se je spoteknila mula!

Slike kranjskega oltarja so po soglasni sodbi tistih, ki so jih dosedaj obravnavali (O. Benesch, L. Baldass, Fr. Stelè in drugi), iz dobe okrog 1510 in za svoj čas, ako jih gledamo v okviru sodobnega srednjeevropskega razvoja, slogovno zaostale, čeprav so po umetniškem izrazu izredno dozorele.

O. Benesch je poskusil po slogovni razčlenitvi kranjskih slik določiti umetnostno domovino slikarja kranjskega oltarja (der Meister des Krainburger Altars), kakor ga imenujemo. Pripisal mu je tudi več del, tako Križanje v muzeju v Straßburgu, ki naj bi bilo njegovo mladostno delo in naj bi dokazovalo, da se je šolal v kaki dunajski slikarski delavnici. Drugo delo po starosti so štiri slike v Joanneju v Gradcu, predstavljajoče Rojstvo, sv. Tri kralje in dva prizora iz legende svetega Florijana. Druge slike iz te vrste so odromale po vojski v Ameriko. Kot tretje delo bi sledil okrog leta 1510 kranjski oltar, nato pa kot zadnje lastnoročno delo v času okrog 1510 do 1515 slike na severni steni ladje pri sv. Primožu nad Kamnikom, medtem ko bi bili Marijino življenje na južni steni izvršili njegovi pomočniki. Po Beneschu bi bil naš slikar, čigar domovino smo mi sami domnevali nekje na potu, po katerem so kranjski meščanje romali iz Kranja v Kelmorajn — doma nekje v notranji Avstriji, na južnem štajerskem, vzhodnem Koroškem ali Kranjskem. Učil se je najprej v neki dunajski delavnici. Nekako med 1495 do 1500 ga domneva Benesch ob spodnjem Renu, kjer je delal pri kölnskem slikarju, znanem pod imenom »Meister des Bartholomäusaltars«; po njem je stopil v stik z nizozemskim slikarstvom in se oplodil z umetnostjo učitelja slikarja Jernejevega oltarja, deltskega slikarja, ki ga pozna umetnostna zgodovina kot »Mojstra Virginis inter virgines«. Posledica teh vplivov je posebni slog

slikarja kranjskega oltarja, ki je zrelo zastopan prav v tem njegovem glavnem delu. Če ga pogledamo v luči sodobnega avstrijskega slikarstva, mu je tuj razen po kleni prirodnosti, katera označuje umetnost alpskih umetnikov. Važno je za njegovo presojo, da ne vidimo v njegovem delu sledov takrat na alpsko slikarstvo že sugestivno vplivajočega slikarstva A. Dürerja niti tako zvanega donavskega sloga, ki je merodajen za razvoj avstrijskega slikarstva tega časa. Slikar kranjskega oltarja je dalje izrazit gotik še v času, ko cvete renesansa na jugu in zmaguje tudi na severu od vzhodnih alpskih dežel.

V zvezi z značilno nerazvitostjo umetnostnega ozračja v vzhodnih Alpah, o katerem smo že zadnjič govorili, nam je primer kranjskega slikarja izredno poučen. Priznavamo, da si ga je težko misliti v umetnostno naprednem ozračju sodobnega Kölna, Nürnberga ali Augsburga, katerih delavnice bi prišle v poštev, če bi obveljalo naše naziranje, da je bilo naročilo izvršeno nekje ob potu v Köln. Vendar mu je tudi avstrijsko ozračje toliko tuje, da ga ni mogoče prišteti niti eni izmed znanih vodilnih delavnic. Mnogoličnost pojavov in značilno zaostajanje za vodilnimi delavnicami te dobe opravičuje domnevo, da je tudi on tu nekje deloval. Za našo umetnostno zgodovino najvažnejši izsledek bi bil v tej zvezi, če bi bilo mogoče dokazati istovetnost kranjskega slikarja s slikarjem pohoda in poklonitve sv. Treh kraljev pri sv. Primožu, s katerim ga res vežejo neke splošne slogovne sestavine. Mi sicer o tej istosti doslej nismo prepričani, opazili pa smo že prej to splošno sorodstvo in bi se za zagonetni slogovni izraz kranjskega slikarja res težko dobil primernejši okvir od okvira idealiziranega poznogotskega realizma, kakor ga srečujemo pri Sv. Primožu, na Križni gori in deloma na Jezerskem. Četrto delo, ki je spadalo v ta okvir, je bil po vojski uničeni prezbiterij cerkve sv. Urha na pokopališču v Tolminu. Če je Benescheva domneva pravilna, bi bil kranjski slikar osrednja osebnost te na Gorenjsko in sosednje severno Goriško omejene oblike poznogotskega realizma. Da ni misliti na Kranj kot na sedež njegove delavnice, je nedvomno, v poštev bi v tem primeru prihajala edino Ljubljana. Kakor je ta domneva s stališča lokalnega patriotizma vabljiva, jo za enkrat vseeno puščamo na strani, dokler se mogoče le ne posreči s popolnejšim gradivom, kakor je dosedanje, osvetliti osebnost in domovinstvo kranjskega slikarja. Kot naročnik prihaja v poštev leta 1511 umrli, v Kranju pokopani župnik Matija Operta.

*

Gotsko cerkveno slikarstvo, katerega oris s tem poglavjem zaključujemo, je ena najbolj zaokroženih dob v dosedanji umetnostni zgodovini slovenskih dežel. Njegov nagel razkroj v drugi četrtini 16. stoletja nam zgovorno dokazuje, kako umetnost živi iz globljih duhovnih podlag in se začne takoj razkrajati, kakor hitro se začno majati te podlage. Pri nas jih je omajala reformacija. Iz njene zgodovine namreč vemo, da je bila neprijazna do katoliškega nagnjenja k upodabljanju umetnosti. Dragocena nam je v tem oziru opazka Primoža Trubarja, ki obsoja svojega očeta, ker je izdal denar, ki bi ga bil lahko za gospodarstvo bolj koristno porabil, za slikanje cerkve na Raščici po nekem hrvatskem slikarju. Ob tem času je bil, kolikor poznamo spomenike, umetniški pojav z vrednostjo slikarja kranjskega oltarja ali fresk pri Sv. Primožu vsaj v cerkvenem območju že izključen. — Srednjeveška cerkvena umetnost je umrla zaradi notranje izčrpanosti in razdvojenosti, s katero je tudi naš človek tipal za novim napredkom.

Sl. 74. Slikar kranjskega oltarja: Mučeništvo Kancija in tov.

PISANA TRATA

SLOVANSKE PRESTOLNICE

Jan Šedivý

4. Bratislava kot slovaško kulturno žarišče.

V kulturni zgodovini pripada Bratislavi odlično mesto že od ustanovitve univerze v 15. stoletju. Ta je sicer propadla po smrti svojega ustanovitelja kralja Matija Korvina, toda osnovna šola sama ni mogla več zadoščati novim potrebam, zlasti odkar je postala Bratislava prestolnica vse ogrske države. Polagoma se je začelo razvijati v tem mestu srednje in nato še visoko šolstvo, ki ga je spremenilo v izredno važno slovaško kulturno žarišče. Skoraj vsi največji slovaški možje so bodisi studirali bodisi delovali v Bratislavi.

Tako so osnovali pod okriljem bratislavske protestantske cerkve gimnazijo leta 1557, ki pa ni dolgo obstajala, ker ji je nov, močnejši val protestantizma kmalu spodkopal tla. Ogrski kardinal Peter Pázmány jo je zopet ustanovil leta 1626, hoteč imeti v njej oporo proti luteranstvu. Pouk je izročil jezuitom, ki jih je kot najsposobnejše in najpožrtvovalnejše borce zoper krivo vero poklical vprav tedaj v Bratislavo. Po ukinitvi jezuitskega reda (1773) je Jožef II. to gimnazijo podpržavil in ji določil za učni jezik nemščino namesto prejšnje latinščine. Ko je uvedel ogrsko-hrvatski državni zbor leta 1830 madžarščino v ogrske urade in šole, so tudi v njej uvedli to novotarijo. V dobi Bachovega absolutizma (1851—1860) je zopet nemščina izpodrinila madžarščino, ne da bi se mogla trajno obdržati. Kajti takoj po Bachovem padcu je dobila madžarščina zopet svoje prejšnje pravice in kakor po vsej Ogrski je vladala tudi na bratislavski klasični gimnaziji, dokler je niso spremenili po ustanovitvi češkoslovaške republike v realno s slovaškim učnim jezikom.

Kakor po vsej Slovaški je povzročilo luteranstvo tudi v Bratislavi večji razmah šolstva. Ustanavljati je moralo šole že radi svoje temeljne zahteve, naj se oznanja božja beseda in bere sv. pismo v domačem jeziku. Protestantsko zanimanje za šolstvo je izpodbudilo katoličane z jezuiti na čelu, da so začeli delovati z vso vnemo na šolskem polju. Tako so nastale v 16. stoletju luteranske in katoliške šole skoraj po vseh večjih slovaških mestih. Protestanti so si ustanovili tudi v Bratislavi svojo šolo, čim so se organizirali v cerkveno občino. Polagoma so jo razširili v osemrazredno. Bila je nekaka osnovna in srednja šola obenem.

Ko je dobila bratislavška luteranska cerkvena občina večjo svobodo, je naglo zelo obogatela. Tako je mogla razširiti šolo s tem, da ji je dodala filozofijo in bogoslovje ter jo na ta način spremenila v tako imenovani licej ali visoko šolo. Ta licej je kmalu zaslovel daleč naokrog in začel zbirati v svojih učilnicah protestantske dijake iz vseh strani bivše Ogrske. Za vlade vnetega katoličana Leopolda I. je licej moral

zapustiti staro zgradbo v mestnem središču in se preseliti v predmestje. Radi velikih podpor domačih in tujih protestantov si je tam postavil novo šolsko poslopje v sedanji Konventni ulici. Nova zgradba sama pa ni mogla zadržati propadanja bratislavskega liceja, ki ni mogel tekmovali s šolami jezuitov, ker so imeli ti boljše metodo in večje uspehe. Nadaljnje nazadovanje protestantskega šolstva je zaustavil Slovak Matej Bél, učenjak svetovnega slovesa, ki je prevzel leta 1714 vodstvo bratislavskega liceja.

Matej Bél je bil eden izmed najbolj izobraženih pisateljev 18. stoletja. Baval se je z zgodovino, zemljepisem, narodopisjem in jezikoslovjem, ne da bi kot protestantski duhovnik zanemarjal svoje stanovske dolžnosti. Trajno slavo si je pridobil v zemljepisju, kjer velja sploh za najboljšega strokovnjaka svoje dobe. Napisal je pet in dvajset knjig v latinskem, nemškem, slovaškem in madžarskem jeziku. Najznamenitejše njegovo delo so obsežni latinski »Zgodovinsko-zemljepisni zapiski o novi Ogrski« v petih knjigah, kjer popisuje tudi posamezna slovaška mesta. London-ska in berlinska znanstvena akademija sta ga izvolili za svojega člana, pisal pa je tudi v glasilo olomuške znanstvene akademije. Cesar Karel VI. je imenoval Mateja Béla za dvornega zgodovinarja in ga povzdignil v plemiški stan. To naklonjenost dvornih krogov si je znal ohraniti, dasi je izdal leta 1722 z bratislavskim luteranskim škofom Danielom Krmanom v mestu Halle v Nemčiji sv. pismo za Slovake. Krman je šel namreč osebno prositi pomoči luteranskega švedskega kralja Karla XII. za vstaško vojsko madžarskega protestanta Ferenca Rákóczija za boj proti cesarju in ogrsko-hrvatskemu kralju Karlu VI. in zato ni čudno, da je umrl v bratislavski ječi.

Narodnemu prepričanju je dal Matej Bél izraza v predgovoru latinski slovnici slovaško-češkega jezika, ki jo je napisal Pavel Doležal in je izšla leta 1746 v Bratislavi. Bél poje slavospev slovanskemu jeziku in poudarja kot zgodovinar, da so stanovali Slovani v Ogrski že davno pred prihodom Madžarov. Velike zasluge si je pridobil s tem, da je organiziral v Bratislavi znanstveno delo slovaških luteranov in mu položil trdne temelje, ko je povzdignil svoj zavod na stopnjo podobnih nemških šol, ki jim je spoznal ustroj za časa svojih studij v Nemčiji. Bratislavski licej je zažarel v blesku Bélove slave in se lahko ponašal, da se po Bélovi zaslugi edino na njem poučuje zemljepis.

Pomen bratislavskega liceja se je še posebno dvignil, ko se je posrečilo navdušenemu luteranskemu škofu Martinu Hamaljaru in srbskemu pravoslavnemu nadškofu Stratimiroviću ustanoviti leta 1803 pri liceju stolico za češko-slovaški jezik in slovstvo. Bratislava je bila odslej vzgajališče in zbirališče slovaškega luteranskega izobraženstva. Tako so se šolali na tem liceju Pavel Jozef Šafárik, Ján Kollár, L'udovít Štúr in drugi slovaški duševni velikani, pa tudi Frančišek Palacký, oče češke zgodovine in dolgoletni politični voditelj češkega naroda. Prvi profesor na novi stolici je bil Jurij Palkovič, pisec češko-latinsko-nemškega slovarja in izdajatelj raznih koledarjev in časopisov. Poučeval je malo manj ko petdeset let. V starosti ga je nekaj časa nadomestoval L'udovít Štúr, ki je znal tako kakor nihče navdušiti slovaško mladino za narodne ideale in jo pripraviti za smotreno delo.

Škof dr. Rožman zapisuje svoje vtise na prelazu Independence Pass — na razvodju med Atlantikom in Pacifikom.

Ta stolica na liceju pa ni obstajala dolgo. Ko je sredi preteklega stoletja zaplavala bratislava luteranska občina v madžarske vode, je to stolico ukinila. Iz dohodkov ukinjene stolice so nekaj časa plačevali profesorja, ki je poučeval slovaščino kot prosti predmet, proti koncu stoletja pa so izpodri-

nili iz zavoda še to. Po zedinjenju je češkoslovaška vlada spremenila ta luteranski zavod v realno gimnazijo za nemško narodno manjšino.

Razen teh dveh gimnazij, ki sta tako odločilno vplivali na slovaški verski in narodni razvoj ter se lahko ponašata s slavno zgodovino, ima sedaj Bratislava še realko in žensko realno gimnazijo ter mešano državno in zasebno katoliško uršulinsko učiteljsišče z madžarskim učnim jezikom. Državna trgovska akademija ima tudi madžarske vzporednice, Nemci pa imajo državno realno gimnazijo in trirazredno trgovsko šolo.

Tik pred svetovno vojsko so ustanovili Madžari z vseučilišnim zakonom iz leta 1912 madžarsko univerzo v Bratislavi, da bi tem lažje in čim prej pomadžarili vso Slovaško. Ta nova univerza se kljub izdatni vladni podpori v tedanjih težavnih razmerah ni mogla razviti in tako jo je prehitel državni prevrat leta 1918, ko še ni bila popolna. Češkoslovaška vlada jo je prevzela septembra 1919 in ji dala naziv »univerza Komenskega«. Radi pomanjkanja sposobnih Slovakov so bili imenovani za prve profesorje skoraj sami Čehi in še sedaj predava na slovaški univerzi večina profesorjev v češčini.

Z mnogo večjim uspehom se je uveljavila slovaščina v gledališki umetnosti. Ker Slovaki prav do konca svetovne vojske niso imeli svojega gledališča, se je v svobodni državi takoj začutila potreba, ustvariti slovaško gledališče v Bratislavi. To nalogo je prevzelo posebno društvo, ki je maja 1920 prevzelo zgradbo bratislavskega mestnega gledališča in začelo v novembru z rednimi predstavami. Kmalu se je pokazalo, da delitev zgradbe med Slovake, Madžare in Nemce, ki so imeli nanjo pravico vsak po štiri mesece letno, ne odgovarja dejanskim potrebam. Zato je slovaško narodno gledališče podaljšalo sezono od štirih mesecev na deset. Nemci imajo predstave v ponedeljkih, Madžari pa neredno ob nedeljah dopoldne in meseca junija. Kljub gospodarskim težkočam je zgradilo bratislavsko slovaško gledališče za svoje igravce gledališčni dom, kjer dobé po zelo nizkih cenah primerna stanovanja vsi bratislavski gledališki igravci. To je edina stanovanjska hiša za Talijine služabnike v slo-

vanskem svetu in menda sploh v Evropi. Pod vodstvom slovaškega pisatelja Tida Gašparja in češkega glasbenega skladatelja Oskarja Nedbala se je dvignilo bratislavsko slovaško gledališče na visoko umetniško stopnjo. Septembra 1921 je gostovalo bratislavsko gledališče v Pragi s predstavo slovaške drame Greh od Jožefa Gregorja Tajovskega, leta 1924 in 1925 pa je doživela nepričakovane uspehe opera slovaškega bratislavskega gledališča na Dunaju, v Budimpešti, zlasti pa v Madridu in Barceloni ter pridobila slovaški gledališki umetnosti svetovni sloves.

Še važnejši kakor na ostalih kulturnih področjih pa je pomen Bratislave v razvoju slovaškega slovstva.

5. Bratislava kot slovaško književno žarišče.

Ogrski kralj Štefan I. je določil Slovakom usodo za stoletja. Ko je okrog leta 1000 sprejel krščanstvo, je po zapadnoevropskem vzoru naslonil svojo oblast samo na plemstvo in uvedel za cerkveni in državni jezik latinščino. Slovaški jezik se je sicer ohranil v govoricah preprostega ljudstva in v njegovih pravljičah, pripovedkah in narodnih pesmih, ni pa se mogel uglaševati in razvijati v umetni književnosti. Tako je lahko v 15. stoletju začel prodirati na Slovaško sorodni češki jezik, ki so se ga naučili slovaški dijaki na praški univerzi, in to tem bolj, ker je bila tedaj češčina uradni jezik v srednji Evropi. Še bolj jo je razširila med Slovaki tridesetletna husitska vlada, končno pa je češčini pripomoglo do zmage v književnosti luteranstvo.

Ta nova vera je zahtevala poznavanje in branje sv. pisma v živem jeziku, kar pa je naletelo na Slovaškem na velike ovire. Razširjevalci Luthrove vere med Slovaki so si pomagali tako, da so prevzeli češke husitske knjige.

Proti luteranstvu so začeli boj jezuiti, ki so osnovali leta 1635 v Trnavi celó univerzo. Izdajali so proti novi veri celo vrsto obrambnih spisov. Tudi jezuiti so pisali v jeziku češkega sv. pisma ali v tako imenovani bibličini. Hoteč se čimbolj približati ljudstvu, so začeli polagoma mešati tej bibličini slovaške ljudske izraze.

V prosvetljenjski dobi se je proti koncu 18. stoletja začel širiti tudi med Slovaki smisel za prosveto in izobraženj stan je dobival vedno večji pomen. Katoličani so se zbirali okrog Trnave, protestanti pa okrog Bratislave. Ustanovitelj in duša trnavskega Učenega slovaškega društva je bil katoliški župnik Anton Bernolak. Za svojih studij v Bratislavi se je seznanil s prosvetljenstvom, ki je vprav tedaj prebujalo zavest evropskih narodov in ustvarjalo nove duševne potrebe, ki jim ni mogla več zadoščati niti latinščina niti cerkvena slovanščina pri pravoslavni Slovanih niti bibličina pri Slovaki. Nova doba je zahtevala, da se dviga prosveta najširših ljudskih plasti, kar je bilo mogoče samo v domačem živem jeziku vsakega naroda. Zato je Anton Bernolak napovedal boj češki bibličini in uvedel namesto nje slovaško trnavsko narečje za književni jezik. Odločil se je za novi, in sicer fonetični pravopis, da bi se ga ljudstvo laže naučilo, ker ta temelji na načelu, da se piše vsaka beseda tako, kakor se izgovarja, ne pa kakor je nastala.

Bernolaku se je posrečilo, da je razgibal slovaško katoliško duhovščino in jo pridobil za slovaški knji-

ževni jezik, nasprotovali pa so mu evangeličani, ki so vztrajali pri češčini.

V Bratislavi so ustanovili protestantski pisatelji proti trnavskemu Učenemu društvu leta 1801 Društvo slovaške literature. Ko pa je to prenehalo, je nastala na bratislavskem liceju »Stolica češkoslovaškega jezika in književnosti«. Na njej je predaval v bibličini starokopitni Jur Palkovič. Ta ni znal zadovoljiti potreb mladine, ki se je naslajala s soneti Jána Kollárja. Bratislavski protestantski bogoslovci so se združili v društvo Literarno združenje, da bi sami izpopolnjevali svoje književno in jezikovno znanje. V tem društvu je bil tudi L'udovít Štúr, ki mu je kmalu postal predsednik in pravi voditelj vse bratislavske mladine. Neumorno je skliceval sestanke, kjer so razpravljali o zgodovini, književnosti in jezikih slovanskih narodov ter navezovali stike s hrvatsko, poljsko in češko mladino.

Štúrov značaj se je ustalil na univerzi v nemškem mestu Halle, kjer je spoznal Heglovo filozofijo, ki jo je po svoji vrnitvi v Bratislavo začel širiti s svojimi deli med Slovake. Po tej filozofiji ima vsak narod svoje posebno poslanstvo. Ko ga izpolni, umre in napravi mesto drugim. Tako bodo po propadu Germanov in Romanov nastopili Slovani.

Poleg Heglove filozofije je vplivala na Štúrovo delovanje v začetku tudi Kollárjeva vseslovaška ideja. Kollár je zahteval, naj se vsi slovanski narodi naučé ruskega, poljskega, češkoslovaškega in ilirskega (srbskohrvatskega) jezika, da bi si mogli prisvojiti duševne zaklade vsega slovanstva. Privzel je tudi Krmanovo zmotno mnenje, da so Tatré zibelka vseh slovanskih narodov in da je slovaščina mati vseh ostalih slovanskih jezikov.

Zdaj je bilo Štúru tudi kot protestantu jasno, da treba bibličino zamenjati s slovaščino, čeprav je bila bibličina uradni jezik v protestantskih cerkvah. K tej odločitvi so navajale Štúra tudi tedanje politične razmere. Naraščajoča madžarska narodna zavest se je izživila v preganjanju zavednih Slovakov in v pomadžarjevanju slovaških krajev. Zato je bila edina rešitev za Slovake, da se pomirijo katoličani in protestanti ter se zedinijo v skupnem književnem jeziku, da se na ta način združi ves narod v enotno bojno vrsto proti pomadžarjevanju. Štúr je tako prišel do pravilnega pojmovanja slovanske vzajemnosti, naj namreč vsak narod razvija v svojem jeziku svojo individualnost in tako bogatí s svojimi vrednotami vse slovanstvo. Leta 1843 se je sestal Štúr s slovaškima protestantskima narodnima buditeljema in književnikoma Mihaelom Miloslavom Hodžo in Jozefom Miloslavom Hurbanom ter se z njima dogovoril, da uvedejo v književnost sredneslovaško narečje. Drugi letnik Hurbanovega časopisa Nitra, ki je izhajal prej v bibličini, je prinesel leta 1844 prve sestavke v sredneslovaškem jeziku. Štúr sam pa je začel izdajati v slovaškem jeziku politični list Slovenske Národné Novini s književno prilogo Orol Tatránski. Razloge za odcepitev od češkega jezika je objasn timer leta 1846 v posebnem spisu, ki je izšel v Bratislavi.

Kljub Kollárjevemu nasprotovanju je večina katoliških in protestantskih Slovakov sprejela Štúrov predlog književnega jezika. Končne zmage slovaščine Kollár ni mogel preprečiti niti s pomočjo državne oblasti, ko je kot vseučiliščni profesor na Dunaju

izposloval pri ministru Bachu, da je leta 1849 uradno uvedel na Slovaškem »staroslovenščino«, t. j. češčino. V njej so izhajale uradne »Slovenské Noviny«. Toda tudi pristaši bibličine so se kmalu prepričali, da ta ne zadostuje novim potrebam, država pa se v dobi absolutizma ni več brigala za slovaške zadeve. Tedaj so se dogovorili leta 1852 najodličnejši slovaški pisatelji, da sprejmejo v popravljeni obliki štúrov književni jezik. V smislu tega dogovora je napisal češki profesor Martin Hattala »Kratko slovaško slovnico«. Slovaški jezik pa je končno zmagal na vsej črti v slovaški književnosti leta 1863 z ustanovitvijo Slovaške Matice v Turčianskem Sv. Martinu, kjer je bilo središče slovaške knjižne proizvodnje do ustanovitve Češkoslovaške.

NAJVIŠJI SLOVENCİ NA SVETU

Jurij Trunk

Leadville, 25. oktobra 1935.

Najvišji Slovenci prebivamo v Leadvillu v državi Kolorado v ameriških Združenih državah. Zdaj smo še tu, toda v doglednem času tu ne bo nobenega Slovenca več. Zginili bomo med drugimi narodnostmi, kakor povsod v tujini. Tu, v najvišjem organiziranem mestu na svetu, nas je Slovencev okoli pet sto, z nami pa je tudi nekaj Hrvatov in Slovakov. Imamo tudi svojo župnijo in precej podpornih društev. Govorimo še slovensko. Če greš mimo hiš, še lahko slišiš slovensko pesem. Toda od jutra do mraka nas spremlja počasno narodno umiranje, usoda vseh izseljencev, dasi se za to dosti ne menimo. Zato naj vsaj nekaj ostane zapisanega iz krajev, kjer je nekdanj prebivala peščica Slovencev, saj kraji ne bodo izginili in tudi spomini na najvišje Slovence na svetu bodo tod še ostali. Naj ostanejo tudi v stari domovini!

Mesto Leadville ima zdaj štiri tisoč prebivalcev. Včasih jih je bilo do štirideset tisoč, v času namreč, ko je počil po Ameriki glas, da dobiš tod zlato pod koreninami dreves, in je bilo tudi res tako. Tedaj seveda v teh krajih še ni bilo Slovencev, zakaj prvi so se priselili šele kakih dvajset let kasneje, okoli leta 1885. V tisti zlati dobi so izvozili žlahtne kovine odtod za težke milijone. Pozneje so začeli pridobivati tudi srebro in še sedem vrst drugih kovin.

Ta kraj z okolico je bil nekdanj žrelo ognjenika. Mesto samo je 3070 m nad morjem, torej dve sto metrov nad vrhom Triglava. Pa ne čepi na skali, kakor bi si mislili, temveč na gorskem pobočju. Na jug in zapad se razprostira precej široka dolina, obdajajo pa našo okolico gorski velikani, ki so več ko tisoč metrov višji od mesta. Dasi nam tu skoraj vedno sije sonce, pravijo temu kraju »mesto v oblakih« ali tudi »orlovsko gnezdo«. Pokrajina zaradi velike nadmorske višine nikakor ni videti divja, še celo kakor nižina se zdi domačinu, ki gre lahko na vrhove kakor na sprehod. Drevje sega nekako do višine 4000 m, nad njim so goline, ki se le poleti odenejo v zelenje in cvetje.

Dne 17. avgusta 1906 sva se z bratom Zavernikom namenila na Triglav. Tik pred domom sva srečala »očeta Triglava«, župnika Aljaža. »Kako je?« povprašujeva. »Ali ga bova?« Mož naju je pogledal od nog do glave. »Saj sta korenjaka!« To je bil ves odgovor.

Na te besede sem se spomnil, ko sem leta 1909 prišel pogledat Ameriko in so mi v Št. Pavlu v Mine-

soti odsvetovali, potovati na zapad, češ, tam človek ni varen življenja. Nekdanj je bil zapad res divji, danes pa je krotak, le spomini še strašijo. Tudi Leadville je bil sredi tega divjega zapada. Prvi duhovnik, ki je prišel sem, je moral vzeti vedno tudi revolver s seboj, če je šel previdevat bolnika. Pa to je bilo v časih, ko so tu zlata zrna lahko pobirali, če so s peto vsaj malo pobrskali po zemlji. Vprav zaradi tega zlata, tega hudičevega gnoja, kakor pravi Dante, je na tem divjem zapadu podivjal tudi človek. Padla je n. pr. trda beseda in že je zalajal revolver! Poleg zlata so prišle še karte, ženske in pijača. Zaradi tega so v pretepih često po trije, štirje obležali mrtvi. Nihče se za mrlice ni dosti menil, saj je prihajalo vsak dan na stotine novincev, le zagreblji so jih. Takrat je manjkalo tod tudi zavetij za čez noč; ker pa so noči v tej višavi mrzle, jih je često v eni noči do deset zmrznilo. Pa tudi za te se ni nihče menil, saj so prihajali vedno novi...

Zlata je bilo tedaj silno veliko. Za njim je prišlo še srebro. S tem bogastvom so zidali palače v Denverju in v Koloradskem Springsu (letoviško mesto). Leadville sam pa je ostal razcapan.

Zgodba, kakor je naslednja, je pri nas na stotine. Prišel je n. pr. tiste dni semkaj za srečo navaden »rajžovec«, suh kot cerkvena miš. Udaril je po zemlji in prihajali so na dan milijoni, celo na stotine milijonov. Pa ga je neka Irka omamila s svojimi očmi. Pognal je svojo zakonito ženo in vzel Irko. Postal je guverner, pozneje senator in ko se je z Irko »poročil«, je bil sam predsednik navzoč. Toda kakor so milijoni prihajali, tako so odhajali. V kratkem sta bila berača. Po njegovi smrti je ona prihajala večkrat k meni; dokler nisem poznal njene zgodbe, sem jo imel za beračico. Le-tá je živela v leseni bajti in letos februarja so jo našli v njej mrtvo — zmrznila je...

Tako je tudi Slovencev mnogo prišlo sem. Kopali so, hipoma obogateli. Potem so mnogi segli po kartah in v eni noči je šlo često vse imetje. Tudi prekupevanje z vrečami zlata, često tudi z ukradenimi, je tu mnogim nasulo obilno bogastvo. Mnogo Slovencev je odšlo potem dalje na zapad, največ v San Francisco. Marsikdo od teh slovenskih bogatinov životari danes tam v veliki revščini.

Danes večinoma životarimo. Je še nekaj rumenega zlata, toda treba je žuljev, da ga dobé. Živimo iz rok v usta. Mnogi so si kupili farme, drugi postali delavci.

Zadnje dni, od 10. do 14. oktobra tega leta, smo imeli najvišji Slovenci med seboj visokega gosta, dr. Gregorija Rožmana, ljubljanskega škofa. Videl nas je, videl našo smrt, videl tudi naše gorske velikane. Za oddih smo ga peljali na Independence Pass, ki je najvišji prelaz za avtomobile na svetu (12.256 čevljev, okoli 4100 m), obenem pa razvodje med Atlantikom in Pacifikom. Potem smo šli na Tennessee Pass (3184 m), najvišji prelaz za normalno tirno železnico, in na Freemont Pass, kjer je največji rudnik za »molybdenum«, rudo, ki jo uporabljajo za izdelovanje jekla. Od tu smo videli tudi naše največje gorsko čudo, goro Sv. Križa (Mt. of the Holy Cross, 4323 m), z znamenjem veličastnega križa.

»Čuden svet,« je rekel Prevzvišeni, ko je odhajal.

Zdaj prihaja k nam zima. Sicer smo že toliko na jugu (nekako toliko kot južna Italija in Grčija, 40° severne širine), da nas huda zima ne doleti. Pač pa se dolgo vlečejo hladni meseci z močnimi vetrovi.

SLIKAR JOSIP SLOVNIK

Izmed slovenskih upodabljaljivih umetnikov, ki živé in delajo trajno izven Slovenije, je bilo do zadnjega domači javnosti ime akademskega slikarja Josipa Slovnikova popolnoma neznano. Ko se je konec letošnjega poletja po dolgi odsotnosti vrnil v domovino iz Nemčije, kjer si je ustanovil svoj novi dom, so ljubljanski dnevniki opozorili nanj in njegovo delo, zlasti je pa zbudil živahno zanimanje z razstavo svojih slik, ki jo je priredil v domači vasi. Prav bo zato, da tega umetnika, ki si je znal v tujini priboriti in utrditi ugleden življenjski položaj, pokažemo slovenski javnosti in jo približe seznanimo vsaj z nekaterimi njegovimi deli.

Josip Slovnik se je rodil leta 1881 v Št. Vidu nad Ljubljano. Že kot otrok je kazal zanimanje, pa tudi nadarjenost za umetniško oblikovanje. Tako ni čudno, da je po dovršeni ljudski šoli prišel v uk k rezbarju in pozlatarju Götzlu v Ljubljani. Želja po nadaljnji izobrazbi in izpopolnitvi mu pa ni dala miru. Iz Ljubljane ga je gnalo po svetu, kjer se je spopolnjeval v umetnostni obrti. V Münchenu je nato obiskal obrtno šolo, slikarstva se je pa šel učiti na višjo slikarsko šolo v Karlsruhe. Že tista leta pred vojsko se je pridno udeleževal kot slikar, po vojski pa se je za stalno naselil v Düsseldorf, kjer je tudi dovršil umetnostno-obrtno šolo in nato studiral na tamkajšnji akademiji.

Po končanih naukih je sprva poučeval štiri leta kot strokovni učitelj dekorativno risanje na umetno-obrtni šoli v Düsseldorfu, hkrati pa ustanovil lastno delavnico za restavriranje slik in kipov. Na potovanjih po Nemčiji, po Danskem, Poljskem, Nizozemskem in po Švici si je izpopolnjeval pridobljeno znanje. Tudi publicistično se je pogostoma udeleževal v raznih nemških dnevnikih in časopisih. Zdaj živi kot slikar v Düsseldorfu, kjer se je za stalno naselil. Je član raznih odnodnih umetniških društev in se udeležuje raznih razstav doma in v drugih nemških mestih.

Slovnikovo slikarsko delo kaže resnega tvorca, ki mu je predvsem za preprostost in stvarnost. Slovnik je pristen lirski značaj, ki skuša z enostavnimi sredstvi doseči barvno skladnost in tisto čustveno nastrojenje, ki ga vzbuja priroda s svojimi barvnimi melodijami. V njegovi umetnosti ni nič bojevitosti, nič prekucuskega, glavno mu je jasnost, milina in lepota celote. Zdi se, da hoče slikar k ljudstvu, da mu hoče pokazati prirodo takó lépo, kakor se odkriva občutljivim umetnikovim očem. V bistvu je Slovnik pokrajinar — ali bolje rečeno: slikar človeških naselij sredi prirode. Pravih, čistih pokrajinskih slik je le malo med njegovimi deli. Kakor drugi slikarji človeka, tako on spopolnjuje in oživlja pokrajino z liki človeških bivališč in ustvarja tako dobro v izgradnji pretehtana, barvno kar najbolj resničnostna, hkrati pa na vso moč pisana sožitja božjega stvarstva in del človeških rok. S posebnim veseljem opazuje in skrbno upodablja starinsko romantične motive, tihe kotičke, kakršni se pokažejo dovzetnemu slikarju. S toplo prisrčnostjo se mudi pri na videz nevažnih posameznostih in ustvarja iz njih osebno občutene podobe pokojnega, svojkega življenja. Odtod ni daleč do pravih tihožitij, katera goji z veliko vnemo. Za modele so mu predvsem rože.

Poglavje dekorativnega slikarstva mu ni nepoznano. Za Državni muzej za družabne in gospodarske

vede v Düsseldorfu je izdelal dvoje obsežnih stenskih slik, kista bili izbrani in nagrajeni na natečaju, katerega se je udeležilo okoli petdeset slikarjev. Eno teh okrasnih slik iz oddelka »Jeklo in železo«, ki je dolga 8 m, visoka pa 4 m in je izvršena v kazeinski tehniki, objavljamo. Tudi v cerkvenem slikarstvu je Slovnik že preizkušal svoje sposobnosti: poslikal je deloma sam, deloma s tovarišem podeželske cerkve v Elberfeldu, Dürboslavu in Erkrathu. V Düsseldorfu je pa s stenskimi slikami okrasil starinsko pivnico pivovarne »Zur Sonne«. — Za razne odličnike današnje Nemčije, med njimi tudi za državnega kancelarja Hitlerja, je po naročilu izdelal posvetilne diplome, ki kažejo dober okus in smisel za dekoracijo. Tuja mu tudi ni grafika. Poskušal se je z uspehom v radiranju in rezanju v baker.

Komaj dva meseca je med počitnicami preživel slikar doma, pa je že naslikal toliko del, da jih je pred vrnitvijo lahko pokazal na posebni razstavi domačemu občinstvu. Dobrih pet in dvajset slik je zbral in jih razobesil po stenah sejne sobe občinskega doma v Št. Vidu nad Ljubljano. Razstava je bila odprta komaj tri dni, od 19. do 21. oktobra. Pokazal je pa moški portret, nekaj cvetličnih tihožitij in pokrajinske motive iz domače vasi in z Bleda, po večini oljne slike, slikane na posebno pripravljene papir ali na les. S svojo neposredno živahnostjo in bujnostjo barv so bile pravi zgledi Slovnikovega trdnega znanja in poštenega hotenja, ki ne hlasta za videzom, temveč se daje samega iskreno, res čustveno toplo. Posebno prisrčne so bile tihe podobe starih kmečkih hiš ter zapuščenih dvorišč z vodnjaki in rožami na vrtnih gredicah. Toliko pristno domačega, rekel bi skoraj slovenskega občutja je v teh pisanih, sončnih slikah, da moraš spoznati, da je vodila slikarju čopič ljubezen do lepe domače zemlje in veselje nad njeno lepoto.

Z razstavo v Št. Vidu, prvo umetnostno prireditvijo v tej vasi, ki jo je obiskala, lahko rečemo, vsa soseska, se je slikar najlepše oddolžil rodnemu kraju in se res ljubeznivo poslovil od domovine, katere tudi na tujem nikdar ni pozabil. V pismu, ki ga je že iz Nemčije poslal piscu teh vrstic, piše Slovnik: »Moja stara domovina mi je še vedno živa pred očmi, težko sem se ločil od nje. Vroče je zavrela slovenska kri, mislim mnogo na te lepe čase, katere sem preživel med rojaki. — Nikdar še nisem zatajil slovenske krvi, ker je ne morem.«

In kakor slikar ni pozabil na dom v dolgih desetletjih življenja med tujci, tako ga je sprejela domača vas in vsa javnost z odprtimi rokami. Mislim, da je prav Slovnikova šentviška razstava spet dokaz velike naravne dovzetnosti našega preprostega ljudstva za vse, kar je lepo. In uspeh prireditve v rojstni vasi je bil za slikarja samega gotovo najvišje zadovoljstvo in nedosežno plačilo za dolga leta učenja in dela.

K. Dobida.

Slikar Josip Slovnik.

DOM IN DRUŽINA

NAŠE JASLICE

Niko Kuret

Jaslice so pri nas le prerade samo še bežen spomin. Mimogrede jih kupimo ali na hitrico zmašimo in nekam postavimo, češ, navada je pač taka, tudi za otroke mora nekaj biti... Glavno besedo po mestih in pri gospodi pa ima nam tuje božično drevo. Spričo njega jaslice sploh izginjajo. A marsikje ni niti prvega niti drugega.

Jaslice niso in ne smejo biti samo za otroke. Res morda nihče jaslic tako ne zna gledati, opazovati in doživljati kakor otroci s svojo nepokvarjeno domišljijo in preprosto vero. A za božič, ki je praznik otroka, božjega Deteta, se moramo vsi iztrgati iz svoje resnosti in zakopanosti v vsakdanjost in se spet podati v svoj nekdanji, tako lepi otroški svet.

Prvo je: lepe jaslice! Ne zadovoljujmo se s cenenimi tovarniškimi izdelki, ki nam nič ne morejo povedati. Začnimo si jaslice delati sami. Lastno delo nam bo v užitek, obenem pa notranja priprava na božični praznik.

Slovenske jaslice.

Pri nas na deželi še prav dobro poznajo takšno pripravljanje jaslic. Za sveti večer postavijo v »kotu«, na trikotni deski, ki je sicer za domači oltarček, hrib iz mahu z votlino na sredi, v katero postavijo Jožefa, Marijo in Dete. K hlevcu prihajajo od ene strani pastirci, od druge sveti Trije kralji, po hribčku se pasejo ovčice, v ozadju je videti mesto Betlehem, nad vsem plava angel z napisom »Gloria in excelsis Deo«. Za to priliko kupijo tudi novo »pečo« (papirni prtček za v kot), na kateri so natisnjene iste besede, morda tudi kak verz iz božične pesmi, na sredi pa spet jaslice.

To so naše slovenske jaslice. Delo se vrši navadno popoldne pred svetim večerom. Mislim, da je ta način popolnoma svojevrsten. Loči se vsaj popolnoma od vse bolj umetnega in razkošnega alpskega načina.

Žal se je izdelovanja pastircev, svetih oseb, ovčic, angelov, ozadja in vrhu vsega še »peče« lotila industrija, ki dobavlja za nizko ceno to blago na debelo. Ti izdelki nimajo nobene umetniške cene.

Navadne jaslice.

Kjer »kota« ni, lahko napravimo hrib tudi na mizi, ki jo postavimo v kot ali vsaj k steni. A o tem pozneje. Ta ali oni se bo namreč za začetek zadovoljil z bolj preprostimi in manjšimi jaslicami. Glavno je to, da jaslice napravimo sami. Če že drugače ne znamo, si kupimo pole, kjer lahko izrežemo ne le podobe, ampak tudi hlevček, ki ga potem zlepimo. Poznam ljudi, ki si vsako leto kupijo nove pole in si vsako leto postavijo drugačne jaslice. Nikar ne kupujemo narejenih jaslic iz lepenke. Že doma izrezane in zlepljene jaslice so dostikrat pri še tako lepem tisku čisto nenaravne. Kupljene zlozljive jaslice pa so še

slabše in nam nujno ostanejo tuje na omari ali polici, kamorkoli jih postavimo.

Najlepše je, če si naredimo iz deščic ali močne lepenke preproste jaslice sami. Ako nimamo dosti prostora ali časa, naredimo navaden hlevček (sl. 1). Za osnovno ploskev si vzemimo primerno dolgo in široko ter največ 1 cm debelo deščico. Iz močne lepenke pa si izrežimo pravokotnik, ki naj nam tvori zadnjo steno hlevčka in njegovo streho; lepenko namreč prepognemo, da nastane iz gornjega dela naprej nagnjena streha. S spodnjim robom pribijmo lepenko na deščico. Tako smo dobili ogrodje za naše preproste jaslice. Nato si pripravimo kleja, nekaj žaganja, peska, slamnatih bilk, šop suhega gozdnega mahu in dve majhni ruši mahu, kakršen raste po skalah. Z vročim klejem na debelo namažemo najprej deščico. Po sredi ob zadnji steni posujemo nato žaganje, naprej po sredi do sprednjega roba pesek, na vsako stran pa položimo obe ruši skalnega mahu in kak šopek gozdnega mahu. Vse to se bo na kleju sprijelo. Nato namažemo zadnjo steno

Slika 1.

s klejem in jo na debelo posujemo s peskom. Nazadnje si narežemo nekaj slame v šope, ki naj bodo dolgi, kot je streha široka. Streho spet namažemo s klejem, nato pa previdno polagamo slamico ob slamico, vmes pa sem in tja mahovo bilko. Na kleju se vse sprime in naš hlevček je narejen. Na prostor, posut z žaganjem, postavimo kipce Jožefa, Marije in Deteta, na oba zunanja vogalčka osnovne deščice postavimo po eno svečko in na sredo strehe pritrdimo preprosto repatico, ki smo jo izrezali iz svetlorumenega (ne zlatega) papirja. S tem smo si napravili jaslice, ki nam bodo v veselje in jih bomo lahko ohranili nekaj let. Če utegnemo, si lahko oskrbimo tudi lepo razsvetljavo, s tem da pritrdimo pod strešico majhno žarnico iz žepne baterijske svetilke, žico pa speljemo za zadnjo steno, kamor baterijo položimo. Ako sklenemo tok, dobimo čudovito lepo svetlobo, ki bo padala naravnost na Dete. Ako hočemo dati jaslicam še lepši okvir, zataknejo na vsako stran majhno smrekovo vejico.

Namesto takih naravnih jaslic si lahko napravimo tudi moderno stilizirane jaslice (sl. 2). V resnici gre za tri »kulise« iz lepenke, ki jo prej prelepimo s svetlim papirjem. Barve »kulis« naj ne bodo v kričečem nasprotju med seboj. Najbolje je, da se držimo enega tona, le da prelepimo prvo »kuliso« (sprednji obok, vrata) s temnim odtenkom izbranega tona, drugo s svetlejšim odtenkom istega tona, tretjo pa s prav svetlim odtenkom. Stopnice napravimo iz treh primerno in enako debelih deščic ali tudi iz — treh knjig. Seveda jih moramo pokriti, če že ne prelepiti, z lepenko ali papirjem. Luč spustimo iz za tretjega okvira in zadnje stene, najbolje na zgoraj opisani način. Te jaslice so videti zelo »moderne«, v resnici pa ta način z okviri zasledimo že pred stoletji, le da so tedaj tvorile okvire vedno manjše postave pastirjev, Treh kraljev itd. Vsi trije okviri se dajo izrezati, jaslice pa urediti kot romanska ali gotska

kapelica. Tu ima prosto pot okus in domišljija tistega, ki jaslice dela!

Oba načina združuje še preprostejši način (sl. 3), ki zahteva samo škatlico iz lepenke, majhen kos lepenke in nekaj barv svetlega papirja. Škatlico postavimo pokonci, tako da tvori njena odprtina vhod. Pred njo nalepimo kos lepenke, ki smo ga izrezali v obliki skale in mu izrezali tudi »vhod« v skalno votlino. Ta vhod naj bo nekoliko manjši, kakor je odprtina škatle. Notranjost škatle in ta sprednji skalni »okvir« prelepimo s temnorjavim svetlim papirjem in jaslice so pripravljene. Postavimo jih na določeno mesto, položimo pod nje kos zelenega svetlega papirja, v votlino pa postavimo izrezane ali zmodelirane podobe Marije, Deteta in Jožefa. Če hočemo jaslice poživiti, prilepimo na zunanji okvir iz črnega svetlega papirja izrezano deblo, na vrhu pa iz zelenega svetlega papirja izrezane palmove liste. Na sredo nad vhodom v »votlino« pa prilepimo še repatico iz rumenega papirja.

Velike jaslice.

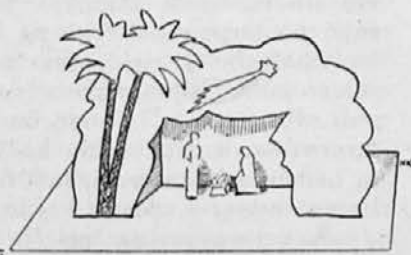
Vse zgoraj opisane vrste jaslic nam ne vzamejo dosti časa in jih več ali manj izdelamo lahko zadnji dan. Vse drugače pa je z velikimi jaslicami, s katerimi pokažemo vso pokrajino, sredi katere stojé jaslice. Take jaslice poznajo v naravnost velikanskih izmerah v nemških alpskih deželah, zlasti na Tirolskem; nekatere zavzemajo pol izbe in še več. Na njih je videti vse mogoče: mesta in vasi, ceste in potoke, ribnike in vodnjake, sprevede, živino in drevje, a vse vodi k jaslicam samim, to je k sveti Družini. Vse je skrbno izrezljano in poslikano, včasih res kar umetniško. Bleda podoba takih jaslic se nam nudi po naših trgovinah, kjer je naprodaj takšno »tirolsko« tovarniško blago. Žal pa, da najdemo takšno blago čisto tudi po naših cerkvah.

Večje jaslice zavzemajo vsaj vso mizo, ki jo postavimo v kot. Odločiti se nam je za dve vrsti: ali bosta pokrajina in hlevček v njej orientalska, to se pravi, več ali manj posnetek resnične betlehemske okolice, ali pa domača, to se pravi, da hlevček postavimo v našo slovensko pokrajino z obrisi kakega slovenskega mesta ali naših gorá v ozadju.

Orientalске jaslice se morajo seveda držati svojega sloga. Ne gre, da bi v orientalsko pokrajino postavljali hlevček, kakršnega najdemo samo pri nas. Zato bomo postavili hlevček v obliki stare, razpadajoče palestinske hiše (štirioglata hiša, ravna streha s kupolo itd.), ali pa bomo verno po izročilu pripravili skalno votlino. Betlehemska pokrajina ni divje razmetana, to moramo upoštevati. Obrisi mesta Betlehema v ozadju naj sličejo prizoru palestinskega mesta (hiše z rav-

Slika 2.

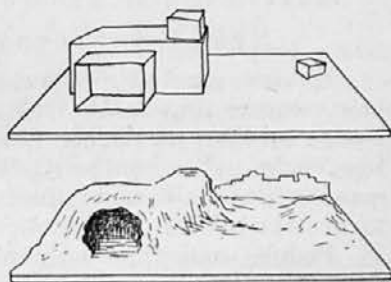
Slika 3.

nimi strehami, kupole, malo oken, visoki zidovi). Kupljena ozadja te vrste kažejo mesto z minareti, kar pa je nesmisel.

Domače jaslice so kajpak vse bolj pristrčne. Pokrajina je lahko različna: divje skalnata, planinska, ravninska... Najbolj slikovita je planinska. V ozadju se poslužimo gorskih obrisov, obrisov mesta ali podobno, kakor pač kaže.

Kako nastane pokrajina? Osnova je lesen plošč. Pripravimo si načrt, kaj in kako bomo naredili: kje bo hlevček, ali bo votlina ali bo stavba, kje bodo pastirji, kaj bo v ozadju itd. Odločiti se moramo še za način, ali bomo napravili pokrajino z naravnimi sredstvi, ali si bomo pomagali z ogradjem in prevleko.

Če želimo imeti jaslice sestavljene iz naravnih delov, moramo začeti z nabiranjem že poleti: na sprehodu pobereimo primeren štor, najdemo lepo oblikovano skalo, naletimo na pripravno lubje, si pripravimo gozdnega mahu v suhem vremenu, odluščimo nekaj plošč skalnega mahu v dežju in ga v senci posušimo ter spravimo zloženega, da ohrani barvo. Mimogrede nabereimo nekaj suhih rož, resja, osata itd. Iz vseh teh posameznih delov začnemo sestavljati jaslice. Če smo našli morda lep štor ali pripravno korenino, bomo napravili najbrž votlino, če ne, bomo skušali dobiti vsaj majhno votlino, podaljšali pa jo bomo s strešico v običajen hlevček. — Vse različne dele po svoji domišljiji lepo razvrstimo. Pritrdimo si jih, kolikor gre, z žebli na podlogo. Presledke med njimi zamašimo z mahom.

Slika 4.

Če pa se odločimo za drug način, si pripravimo nekaj škatel, polen itd., ki po svoji velikosti prilično odgovarjajo našemu načrtu (sl. 4). Vse to pritrdimo z žblji ali kako drugače na podlogo. Čez to pride prevleka. Kot prevleko uporabljamo najuspešnejše primeren kos stare vreče. Ta kos namočimo v raztopino kleja, in sicer čez noč namoči nekaj plošč mizarskega kleja v približno petih litrih vode. Drugo jutro ta klej na ognju v isti vodi raztopi, v to raztopino pa pomoči vrečo, ožmi, nato pa pusti hip ali dva, da se nekoliko posuši. Ko je še primerno vlažna, jo pogrne čez pripravljeno ogrodje, ji daj z rokami še primerno obliko, nato pa jo pribij z žblji na podlogo in na ogrodje. Prej si pripravi še zeleno ali rjavo barvanega žaganja, narezanega mahu, peska in to naglo potrosi po še vlažni prevleki, ki že kaže, kakšna bo pokrajina. Pesek, mah in žaganje se primejo na klejasti vreči tako, da je pokrajina podobna resnični.

Če nam ne gre za tako trdno in popolno pokrajino, se namesto z vrečo lahko zadovoljimo tudi z zvojnim papirjem. Polo zmečkamo, nato pa tako zmečkano položimo na ogrodje ter na njem pritrdimo. Pripravili smo si raztopino kleja. S primerno velikim čopičem prevlečemo vso prevleko, počakamo, da se nekoliko napije, nato pa ponovimo isti postopek kakor zgoraj: potresemo z barvanim žaganjem, narezanim gozdnim mahom in peskom. Papir otrdi, ko se posuši, seveda ne tako, kakor prevleka iz vreče ali blaga.

O z a d j e — betlehemsko mesto ali naše mesto — si tudi naredimo najrajši sami. V ta namen si pripravimo iz tanke deščice ali iz debele lepenke obris vsega ozadja. Na to nabijemo ali našijemo primerno izrezan kos tanke (mušje) žične mreže. Nato si pripravimo sadre in z njo na tem ozadju po svojem načrtu modeliramo relief mesta. Žična mreža brani, da bi sadra odstopila ali se razpokala. Ko se posuši — pazi, ker se suši prav hitro — lahko pobarvamo z navadnimi vodnimi (akvarelnimi) barvicami.

Velike jaslince so priporočljive posebno tam, kjer je več otrok pri hiši. Nihče jih ne bo tako pobožno užival kakor otroci in nikomur ne bodo odkrivala toliko skritih lepot kakor vprav otrokom.

Jaslince in božično drevo.

Gotovo ima tudi božično drevo svoj lepi smisel in pomen. Naše sicer ni, ampak udomačuje se, v kolikor ni že udomačeno. Treba je samo to, da najdemo pravilni odnos med božičnim drevescem in jaslinci. Večkrat najdemo prav preprosto rešitev: pod božično drevesce postavijo kupljene zložljive jaslince iz lepenke in stvar je opravljena.

Nekaj nasvetov za konec.

Kakšne podobe izberimo? Odgovor je vsaj za naše razmere prav težak. Domačega nimamo skoraj nič lepega in dobrega. Podobe Gasparijevih jaslinc so sicer lepe, toda tisk ni najboljši. Vlité podobe iz papirne mase in podobnih snovi (tudi glina) so skoraj vedno tovarniški izdelek brez resnične lepote.

Podobe, natisnjene na papir, nalepimo že izrezane na tanko deščico in jih izrežljamo z listno žago. Da stojé pokonci na ravnem, jim nalepimo prav tesno ob tleh kosček lesa na zadnji strani. Če se odločimo za izrežljane, vlite ali modelirane plastične figure, glejmo, da imajo vsaj nekaj osebnega pečata, da niso precej na prvi pogled odvrtno tovarniško delo. Morda se celó sami lotimo modeliranja iz mase, ki smo jo popisali zgoraj. Če smo posebno spretni, lahko sami zmodeliramo glavičice in roke, ogrodje za telo napravimo iz žice, obleke pa damo sešiti spretnim rokam.

Oljnate lučce in sveče niso primerna r a z s v e t l j a v a za jaslince. Res lepe svetlobne učinke dosežemo samo z elektriko. Male žarnice iz žepnih baterijskih svetilk se dadó skriti in namestiti povsod. Baterije spravimo kje zadaj na skritem kraju. S takšno žarnico si napravimo tudi pastirski ogenj na betlehemske poljane. Žarnico namestimo v tla, ovijemo z rdečim svilenim papirjem, naložimo nekaj zогlenelih žveplenk in potresemo s ščepom pravega pepela.

V o d o, majhen tolmun, kamor prihajajo ovčke pit, napravimo tako, da poskrbimo v prevleki ali sploh na tleh pokrajine primerno kotanjo, nasujemo vanjo peska in centimeter nad njo vložimo kos šipe.

Če postavimo jaslince v večjem obsegu, nas bo motila kljub izvrstno izdelanim posameznostim poslikana stena v sobi. Treba je pogled na jaslince z a k l j u č i t i tudi onkraj ozadja. To dosežemo ali z lepenko z modro poslikanim horizontom ali s kosom svetlosinjega blaga, ki ga obesimo na steno tik za jaslinci. Če uporabljamo lepenko, jo lahko preluknjamo in izrežemo repatico. Če zvečer za lepenko prižgemo luč ali luči, imamo prelep pogled na pravo zvezdno nebo.

POSPRAVLJANJE PRED BOŽIČEM

Temeljito pospravljanje pred večjimi prazniki, kakor so božič in velika noč, je dobra stara navada, saj se snežnobeli zastori, čiste sobe, kotički brez prahu in bleščeča se tla lepo strinjajo s svečanostjo praznikov. Posebno o božiču bi božično razpoloženje gospodinje ne bilo popolno, če bi ne bila pospravila in prečistila kar najbolj temeljito vsega stanovanja.

K d a j p o s p r a v l j a j m o.

Važno je predvsem, da s tem obširnimi in napornimi delom ne začnemo prepozno, sicer nas čas kaj rad prehití, da ne vemo ne kdaj ne kako. Pri božičnem pospravljanju moramo upoštevati, da je meseca decembra dan zelo kratek, da nastopi pogosto slabo vreme in da pospravljanje ni edino delo, ki čaka gospodinjo ta mesec. Saj je treba istočasno napraviti ali preskrbeti božična darila, speči vse dobrote za praznike in opraviti še marsikaj drugega.

Največjo napako napravimo, če začnemo misliti na vsa našeta opravila prepozno, ko manjka le še nekaj dni do praznikov. Začnimo zgodaj in naredimo si načrt! Ako pa pričnemo prepozno in zato hitimo, kar ni niti zdravo niti pravilno, je delo dostikrat opravljeno le na pol. Zgodi se tudi, da hoče gospodinja, ki se je zakesnila, opraviti vse delo na hitro, pa se pri tem prehladi in je potem prav za praznike bolna.

K a j n a p r a v i m o v n a p r e j.

Precej časa, preden hočemo začeti s pospravljanjem, preglejmo natančno vse snažilno orodje in druge potrebščine, ki jih pri tem delu potrebujemo. Ni namreč prav, če šele tisto jutro, ko začnemo s pospravljanjem, pošljamo v trgovino po to in ono, ker šele takrat opazimo, da kako orodje ni v redu.

Najprej se lotimo orodja. Pregledamo metle in omela, ščetke, vedra in škafe, léstvo itd. Če je orodje pokvarjeno, ga damo pravočasno popraviti, kar je umazanega in zanemarjenega, pa temeljito očistimo. Omela in ščetke prečesemo in operemo. Izrabljene krtače za ribanje nadomestimo z novimi, usnjene in druge cunje ter gobe za razno umivanje in brisanje dobro operemo.

Za tem pregledamo zalogo mila in drugih snažilnih sredstev. Najpoglavnejše izmed vseh je milo, ki ga mora biti dovolj v zalogi. Mila moramo imeti na razpolago dve vrsti: ostro mazavo milo za snaženje grobih stvari, kakor n. pr. kamenitih izdelkov in sirovega lesa, ter jedrnató milo, ki je manj ostro in se dobi v kosih ali kosmičih, za pobarvan les, linolej itd. V mazavem milu je prosti lug, ki topi laneno olje, ki je v barvah; zato s takim milom ne skušajmo odstranjevati trdovratnih madežev, ampak v takem primeru posezimo rajši po terpentinu. Ako pa hočemo, da milnica bolj topi maščobo, ji pridenimo goveji žolč; tako dobimo žolčno milo. Ni pa priporočljivo, pridevati vodi preveč sode. Razen mila in sode imejmo v zalogi tudi malo terpentina, špirita, solne kisline, petroleja, salmijaka in bencina. Nekateri izmed teh zelo uspešno uporabljamo skupaj s plavno kredó, otrobi ali peskom.

K pripravam za temeljito snaženje pa spada še čiščenje in urejevanje po predalih omar, predalnikov, miz itd. Navadno bo zadostovalo, ako police in predale

zbrišemo z vlažno krpo, le kuhinjske predale in predale za pribor je treba poribati z milom in peskom in posušiti na zraku. Kjer domnevamo, da so se vgnedili škodljivci, kakor molji, mokaži in drugi mrčes, omare prežvepljamo. Take, ki neprijetno ali zatohlo diše, pa moramo zdrgniti s kašo, ki smo jo napravili iz gorčične moke.

Ako imamo med zimskimi oblekami še poletne, je sedaj najlepša prilika, da jih spravimo drugam, da ne jemljejo prostora zimski obleki. Prav tako odstranimo druge reči, ki jih ne potrebujemo več, kakor otroške oblekce, ki so postale premajhne, poletno obutev in pokrivala ter podobno. Pri takem pregledovanju najdemo tudi obleko in perilo, ki ga ne nameravamo več nositi. To podarimo revežem. Ne darujmo pa reči, ki so že tako slabe, da tudi revežu ne koristijo.

Nato se lotimo omare s knjigami. Knjige očistimo prahu najlaže z električnim sesalnikom za prah, ki ga dobimo tudi na posodo. Če ga pa nimamo na razpolago, knjige obrišemo, a ne v sobi, temveč zunaj na zraku. Še več preglavic pa povzroča gospodinji pospravljanje pisalne mize. To pa zato, ker je zelo težko pripraviti lastnika mnogoštevilnih predalov in predalčkov do tega, da bi se lotil pospravljanja s pomočjo gospodinje (še manj pa to napravi sam), ki bi si sama ne vedela pomagati pri množici papirjev in listin in bi tako samovoljno pospravljanje povzročilo le nejevoljo in jezo pa morda tudi škodo, če bi zavrgla nevede kaj važnega.

Postelje tudi vnaprej prezračimo in malo presončimo. Običajno stepanje in krtačenje posteljnine je manj vredno, kakor navadno mislimo. Prvo škoduje blagu posteljnini, krtača pa spravi prah samo s površja. Zato je tudi za temeljito snaženje postelj najboljši električni sesalnik novejšje vrste; ta ne napravi tudi nobene škode, kakor so včasih mislile gospodinje. Novejši sesalniki sesajo in pihaajo, to se pravi, poberejo prah, obenem pa tvarino preprihajo in jo tako napolnijo s svežim zrakom. Posteljnina, ki jo je preprihal omenjeni aparat, je popolnoma čista, brez prahu in temeljito prezračena, kar je posebno potrebno pri pernilih. Pri pernilih, ki jo hočemo tako očistiti, razparamo toliko šiva, da spravimo vanjo sesalnikovo cev; zračni tok potem posuši, zrahlja in prezrači perje, prah pa spravi na dno, odkoder ga posesa.

Pri teh pripravah za temeljito snaženje opazi gospodinja v stanovanju tudi razne poškodbe na pohištvu in drugod, ki bi jih bilo treba popraviti. Preden se odloči, da pokliče delavca strokovnjaka, je pametno, ako povpraša še ostale družinske člane, da povedo, če je treba popraviti še kaj drugega. Tako bodo opravljena vsa popravila hkrati, kar je mnogo ceneje. Malenkostne stvari damo popraviti čimprej, večja popravila, pri katerih se stanovanje zelo zamaže, pa tik pred čiščenjem.

Tudi zastore operemo lahko že vnaprej. Če je količjak prilike za sušenje, so zavese v enem dnevu zopet v redu, da jih lahko obesimo. Kjer so navajeni na zastore, niso radi dolgo brez njih, zato je to delo najhitreje opravljeno, če so zastori barvasti, pisani in kratki ter tako enostavne oblike, da nam tudi pri likanju ne povzročajo nobenega posebnega dela.

Ko smo vse to naredili, si napravimo samo še načrt za ostala dela temeljitega snaženja. Potem pa lahko mirno pričakujemo čas snaženja, ki smo se ga sicer bale po vsej pravici.

Kako pospravljajmo.

Temeljitega pospravljanja stanovanja, kakršnega smo bili vajeni včasih, ko je stala več dni vsa hiša na glavi in je bil prekucnjen ves hišni in delavni red, moderna gospodinja ne pozna več; opraviti zna to delo tako, da z njim ne preganja družine iz njenih prostorov, in tudi sama ne trpi preveč.

Že vsa tista opravila, ki smo jih naredile vnaprej, vzamejo pri temeljitem pospravljanju skoraj polovico dela. Saj je pravi namen tega snaženja, da dodobra osnažimo vse, na kar ne zadenemo vsak dan. Pri tem mislimo predvsem na stene, strop in pohištvo. Tla, okna in vrata pa očistimo natančneje kakor po navadi. Vse to pa ni, da bi morali narediti kar v enem dnevu ali v nekaj dneh zaporedoma. Ta dela lahko opravimo posamezno, tako da en dan očistimo strop, stene in vse, kar je na njih, najbolje pri vsakdanjem pospravljanju zjutraj, drugi dan se pa morda lotimo tal in pohištva. Ostanje nam še okna in vrata in kake malenkosti. Tako pride počasi na vrsto vse stanovanje, ne da bi to sicer neprijetno in utrudljivo delo preveč občutili.

Nasveti k posameznim opravilom.

Za snaženje stropa in sten ovijmo omelo s čisto cunjjo. Pri stropih in stenah, ki so samo pobeljeni, je cunjja lahko mokra, a dobro mora biti ovita. Cunjjo nekajkrat menjajmo. Tla pobrišemo vedno z vlažno krpo. Kadar stepamo blazinasto pohištvo, ga prej pokrijemo s cunjjo, ki smo jo namočili v okisani vodi in dobro oželi.

Vrata in lesene dele oken umijemo z milnico. Začnemo vedno zgoraj in umivamo le majhne dele naenkrat, da jih lahko tudi hitro osušimo, sicer se lug loti laka. Vse lesene okvire oken in zastore iz deščic (posebno dele, ki so mnogo na soncu) namažemo, potem ko smo jih umili, z lanenim oljem, da prevleka ni presuha in se ne začne prekmalu luščiti. Stoklo lepo osnažimo z redko kašo iz plavne krede in vode ($\frac{1}{4}$ kg na pol vedra), ki jo na predmet namažemo, in ko se posuši, zopet zdrgnemo.

Precej nam dá opraviti tudi pohištvo, posebno če je položeno. Tudi tega lahko umijemo, ako je umazano, a le hitro in samo z odcedkom skorje »kvilaja« (quillaja saponaria je južnoameriško drevo; izcedek iz njegove skorje je tudi izvrstno sredstvo za pranje temnih, občutljivih tkanin), ali z vodo, ki smo ji dodali nekoliko petroleja ali terpentina. Les pa takoj osušimo in zbrišemo. Bele madeže na takem pohištvu odstranimo s cigarnim pepelom in oljem ali z grobo soljo in oljem. Nato obnovimo lesk (polituro): dva dela lanenega olja in dva dela terpentina ter en del kisa ali rdečega vina dobro zmešamo; v to zmes pomočimo vato, jo ovijemo s krpico in loščimo. Nanašamo pa na les zelo na tenko in zdrgnemo do suhega. To napravimo najlaže, če jemljemo kosček za kosčkom lesene ploskve in drgnemo v krogu toliko časa, da ne pusti prst nobenega sledu, če z njim potegnemo čez tako mesto.

Nazadnje osnažimo še drobne kovinaste dele na oknih in vratih. Pospravljen prostor dobro prezračimo, da ni v njem raznih duhov po uporabljenih snažilnih sredstvih, ampak nam zaveje naproti prijeten duh po svežini in snagi.

S. H.

KUHARICA

Zimska juha.

Skuhaj do mehkega v 2 l vode $\frac{1}{4}$ kg svinjske glave in eno svinjsko nogo. Ko to zavre, prideni nekaj koscev čebule, sol, vejico timijana, lovorjev list, žlico kisa in nekaj zrn celega popra. Pokrij in kuhaj do mehkega, nato juho precedi in ji prideni žlico moke, ki si jo zmešala z dvema žlicama vode. Prideni tudi meso glave in noge, ki si ga zrezala na rezance, kuhaj vse skupaj še nekaj minut in stresi nato juho na opečene krušne rezine ali jo postavi z ajdovimi žganci na mizo. Ako hočeš juho zboljšati, ji primešaj 1–2 žlici kisle smetane.

Rdeča pesa kot topla prikuha.

Skuhaj dve debeli pesi, ju nato še gorki olup in nastrgaj. V kozo deni tri žlice olja, eno drobno zrezano čebulo, nastrgano peso, nekoliko soli in pol žličice kumne. Pokrij in praži pol ure. Nato prideni dve srednje debeli, z lupino vred zribani jabolki, brez pecljev in pečká. Ko vse prevre, prideni še žlico kisle smetane. Postavi peso kot prikuho s krompirjevim pirejem na mizo.

Zrezana jajca za sladkorno bolne.

Razgrej za jajce sirovega masla, prideni žličico zrezanega zelenega petršilja, žlico drobtin črnega kruha, žlico kisle smetane, soli, in ko vse prevre, 2–3 na listke zrezana, še gorka jajca.

Pravi angleški božični kruh.

Deni v lonček štiri žlice toplega mleka, 2 dkg drožja in žličico sladkorja, dobro premešaj in postavi za nekaj minut v stran, da vzide. Zlij v skledo $\frac{3}{8}$ l toplega mleka, prideni kavno žličico soli, 16 dkg sirovega masla in 5 dkg sladkorja, prideni tej zmesi $\frac{3}{4}$ l moke, premešaj, prideni vzhajano drožje in rumenjaki debelega jajca, vse dobro zmešaj in stepaj deset minut. Nato stresi testo na desko in ga četrto ure ugnetaj s $\frac{1}{4}$ kg

moke. Nazadnje ugneti še 5 dkg rozin, 4 dkg olupljenih in po dolgem zrezanih mandeljnov ali orehov in žličico drobno zrezane limonove lupine. Postavi testo na toplo, ga pokrij in pusti, da vzide. Potem testo še enkrat pogneti in napravi iz njega dva ali štiri hlebčke, jih položi na pehar, pogrnjen s prtičem, in postavi na toplo, da še enkrat vzidejo. Potem stresi hlebce na pomazano pekačo, jih pomaži z jajcem, vsakega trikrat prereži in peci eno uro. Ta kruh ostane dalje časa svež.

Božični obročki.

Stresi na desko 30 dkg moke, napravi v sredi jamico in prideni 4 dkg sirovega masla, 8–10 dkg sladkorja, eno jajce, žlico kakava, žličico drobno zrezane limonove lupine, ščepe soli, pet žlic mrzlega mleka in polovico pecilnega praška. Iz vsega tega napravi testo, ga dobro ugneti, razvaljaj za rob noža na debelo in izreži z okroglim, zobčastim obodcem kekse in te še z manjšim, da nastane obroček. Peci kakor navadne kekse.

Punčeva torta z nadevom iz starega šarkeljna.

Stepaj v kotliču pet celih jajec in en rumenjaki, 12 dkg sladkorja in drobno zrezano lupino polovice limone. Postavi kotliček v precej vročo vodo in stepaj, da postane testo mlačno in naraste. Nato ga stepaj še na hladnem vsaj četrto ure, primešaj 15 dkg moke in stresi zmes v pomazan tortni obod, razravnaj in peci v srednje vroči pečici. Drugi dan pečeno zmes ploskoma prereži in namaži oba dela tam, kjer si prezela, z mezgo, nadevaj prst na debelo s šarkljevimi nadevom in položi drugi del na nadev ter nato nalahko obteži. Nato oblij torto z malinovim ali kakim drugim ledom in postavi za eno minuto v pečico, da se strdi.

Malinov led.

Mešaj 15 dkg sladkorja in dve žlici malinovega odcedka deset minut na hladnem in še nekaj minut na ognjišču, da se segreje, a zavreti ne sme, in polij takoj s tem ledom torto.

M. R.

Rešitev ugank v novembrski številki.

Ob grobu. Ključ je v skupini črk INRI, med katerimi so trije presledki, na kar opozarjajo tri goreče sveče. Od I do N je pet črk. Vzemi spodaj na plošči od označenih črk (v prvi vrsti) vedno peto naprej! Od N do R so tri črke. Vzemi v drugi vrsti črk na plošči vedno tretjo sledečo črko. Od R do I je osem črk nazaj. Vzemi v tretji vrsti vedno osmo črko nazaj od označene. — Dobiš: Dolgost življenja našega je kratka.

Vremenska za december. Ključ je v besedah: sveti Marko, ki se bereta v imenih svetnikov od zgoraj navzdol. Jemlji črke iz imen, kot kažejo zaporedna števila pred njimi, in sicer začneš šteti vedno od tiste črke, ki sestavlja ime mesečnega patrona. Dobiš: Mraz in sneg.

Konjiček. Sveta skrivnost najglobljega doživetja, o mati, ki si šla Kalvarijo trpljenja za drobno lučko novega življenja pod svojim srcem.

Poštevanka. Abecedo vstavi v kvadrat. Nato dano število razstavi v

dve številki, katerih produkt mora biti dano število; prva številka znači vodoravno, druga navpično štetje številok ob kvadratu. — Dobiš:

Mesec sveti sem od Krna,
v hrib in po poljani
tiplje luč srebrna:
»Solze vidim, štejem vdove...
kam pa skrili ste grobove,
kje vsadili svojim križ?«
»Kaj jih iščeš po poljani,
kaj za njimi v hrib tiščiš!? —
Naši v nas so pokopani,
mi smo njih nagrobni križ.«

Studij rok. Jemlji vsako peto in deseto črko vedno menjaje od začetka, ki je pri sulici notranjega kolobarja. Prehod v drugi kolobar je ob prvem srečanju sulice. Smer kazalec ure!

Življenje celo tuhta mislec,
da bi uganko razvozlat;
ko nagne se mu dan, uvidi,
da niti sebe ni spoznal...

Meško.

Posetnica. Dobrodelnost.

Skrit pregovor. Kjer osel leži, tam dlako pusti.

Številnica. Če vstaviš v kvadrat abecedo, dobiš, da je 1 16; na isti način vstavi ostale črke. Namesto številok dobiš: Ena sama slaboglasna piščalka pokvari cele orgle.

Računska uganka. Črke zamenjaj s številkami in izvrši samo, kar je v oklepajih! Dobljena dvoštevilčna števila ti povedo črke iz abecede, napisane v kvadratu. Dobiš: Brez potu ni medu.

Številnica. Podloga pomeni črko iz naslova. Potenca pa, koliko moraš še tisti črki v abecedi prišteti. Dobiš: Gost v hišo, Bog v hišo.

Križ. V srednjem kvadratu je abeceda, ki po njej jemlješ v ostalih kvadratih. — Dobiš: Ko bi razdal v živem vse svoje imetje, in ko bi dal svoje telo, da bi zgorel, ljubezni pa bi ne imel, mi nič ne koristi. — Korinčanom.

(1. 13. 3)

PABERKOVANJE

111. **Kakor bi jo zbolel podavajnik** (J. Ammers-Küller, Upornice, poslovenil Ferdo Kozak, 1933, stran 92). † Podavajnik — podajalnik, podajač ali pa pralica (v žagi).

112. **Vsa izgubljena jo je obšel občutek sreče** (isto delo, str. 94). — Vso izgubljeno. Ker stoji izgubljena oseba v nadrednem stavku v tožilniku (»jo«), mora stati deležnik seveda v istem sklonu. Zopet je prevajalca zmotil nemški prevod: v nemščini je v ženskem spolu tožilnik enak imenovalniku (n.pr. sie = ona, njo, jo) in deležnik, ki ne stoji pred samostalnikom, se ne sklanja, torej: Ganz verloren beschlich sie die Empfindung des Glückes.

113. **Njen rokav se je dotaknil njegove rame, ko se je sklonila** (isto delo, str. 97). † Ko se je sklonila — ko se je sklanjala (to je, med tem ko se je sklanjala). Kar piše dr. Kozak, bi pomenilo: potem ko se je sklonila, nachdem sie sich gebückt hatte.

114. **Obraz, ki so ga okvirili beli lasje** (isto delo, str. 141). † Okviriti obraz (za nemški »umrahmen«) — obrobati, obkroževati.

115. **Soba, katero so nazivali dekliška** (isto delo, str. 153); — dekliško. Trpni način bi se res glasil: Soba, ki se je imenovala dekliška. Breznik pravi v poglavju o predmetu, da imajo glagoli imenovati (nazivati) i. dr. pri sebi dva tožilnika, in sicer predmetni in povedni tožilnik: »Imenovali smo ga rešitelja«.

116. † **Gostiteljica** (isto delo, str. 155) — gostiteljica. Primerjaj prijateljica, učiteljica, rešiteljica, rediteljica.

117. **Ponosna na svoj dober okus** (isto delo, str. 173). † Svoj dober okus — svoj dobri okus. Ako stoji spredaj kak svojilen ali kazalen zaimsek, ima pridevnik vselej določno obliko.

118. **Kaj je ostalo o vreči idealov** (isto delo, str. 180). † O vreči — od vreče. Čudim se, da je prevajavec tukaj tako napačno razumel nemški predlog. (Was ist vom Sack voll Ideale übrig geblieben?)

119. † **Svojo prepričanje** (isto delo, str. 182) — svoje prepričanje. Pridevniki srednjega spola imajo za mehkiimi soglasniki e namesto o: Rdeče morje, sinje nebo, moje veselje.

120. **Stekleničice z ženevcem** (isto delo, str. 205). † Ženevec — brinovec. Holanci imenujejo to žganje jenever, to je iz francoskega genièvre (iz lat. juniperus), ki nima nič skupnega z mestom Geneve, Ženevo.

121. **Salon, kjer so bila polkna zaprta** (isto delo, str. 205). † Polkna (ednina torej polkno!) — oboknice (na Notranjskem, na Krasu) ali vetrnice (na severnem Goriškem in na Gorenjskem). Sicer pa se govori polkne (ženskega spola) iz n. Balken.

122. † **Dragi blagovi** (isto delo, str. 209). — drago blago (drage vrste blaga). Množina na -ovi imajo samo moški samostalniki, ne pa samostalniki srednjega spola. Če bi se Kozak skliceval na Mat. Ravnikarja (Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi, 1815, I. zv., str. 76: »z egiptovskimi blagovi otovorjeni osli«), bi mu odgovoril, da piše isti Ravnikar »V sredo morjov«, a prvo in drugo je slovenskemu ljudstvu tuje.

123. **Obrazi teh treh mož so bili čudovito podobni obličju svojega očeta** (isto delo, str. 212). † Svojega — njihovega (to je očeta onih treh mož!). Ker je v Kozakovem prevodu osebkova beseda »obrazi«, bi se povratnosvojilni »svoj« nanašal na obraze; govorilo bi se torej o očetu obrazov.

124. † **Na lastno pest** (isto delo, str. 220) — na svojo roko. Ta grdi germanizem se graja že od Levstika sem — žal, da skoraj brez uspeha.

125. **Ozadnji predel** (isto delo, str. 85), **ozadnji balkon** (str. 137). † Ozadnji — zadnji (odzadnji). Ozadnji je nepotrebna Kozakova skovanka.

NARODNO BLAGO

BELOKRANJSKA NARODNA

Zapisala Lavrin Katka

Šetajo se tri božji angeli
mimo dvora milene Marije.

»Daj nam, Bože, sve od raja ključa,
bi šli gledat, ko je v raju lepo.
Mili Bože, ko je v raju lepo!«

»Daj nam, Bože, sve od pakla ključa,
bi šli gledat, ko je v paklu grdo.«

Notri gori mlada nevestica.

»Kak ti Boga, mlada nevestica:
Kaj si, kaj si svetom zagrešila?«

Trikat sam se mlada udavala,
imala sam troje pastorčane.

Prvo me je kruha zaprosilo —
ja sam njemu črne zemlje dala.

Drugo reče: »Opaši me, majka.« —
Ja sam njega zmijom opasala.

Treče reče: »Napoji me, majka.« —
Ja sam njega žučen napojila.

Tako sam se Boga pregrešila
in sem pakel zadobila.

REŠIVCI UGANK V NOVEMBRSKI ŠTEVILKI

Bulovec Ivo (11), Dobrovoljc Lojze (11), Erjavce Malči (11), Jeglič Stanko (11), Kržišnik Angela (11), Kržišnik Helena (11), Ložar Janez (11), Modrinjak France (11), Mihelčič Franc (11), Pavlin France (11), Perkavec A. (11), Rotar Marija (11), Samostan Stična (11), Toman Tine (11), Vovk Joža (11), Župni urad, Pišce (11).

Jug Franjo (6), Kladenšek Jernej (7).
Kocmur Pavla (4), Brezar Marica (5), Lukovšek Ivanka (4), Papler Marija (4).

Cesar Anton (3), Mlakar Jožef (3), Sodja Franc (3), Sodja Anton (3), Sodja Minka (3), Videnšek Ana (3).

Izžrebani so:

Za 1. nagrado: Župni urad, Pišce. Za 2. nagrado: Perkavec A., Lesce. Za 3. nagrado: Dobrovoljc Lojze, Ljubljana, Semenšček.

Za četrtnete nagrade: Sodja Franc, Jereka 2, p. Bohinjska Bistrica; Toman Tine, Ljubljana, Semenšček; Sodja Anton, Češnjica 46, Srednja vas pri Bohinju.

Nagrade za najpridnejše reševalce (Mladika za 1936): Kladenšek Jernej, Zadobrova 5, p. Celje; Videnšek Ana, Ljubljana-Moste, Predovičeva 10; Cesar Anton, Jereka 15, Bohinjska Bela.

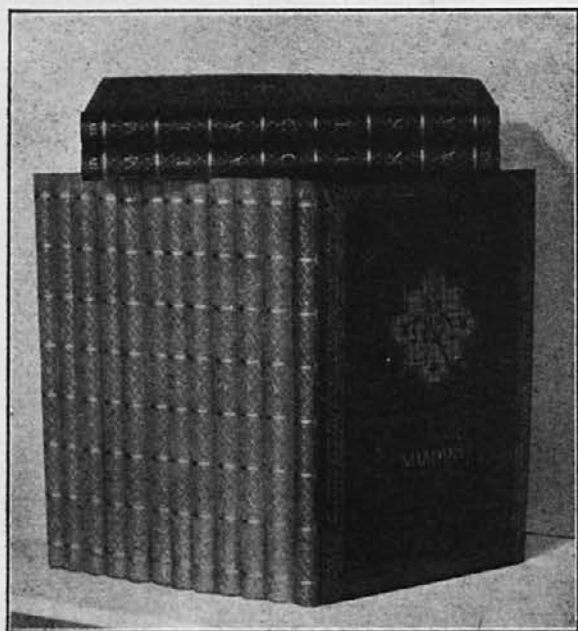
Sporočilo vsem ugankarjem.

Gospod Žreb in ugankarski striček sta za leto končala svoje delo. Oba pa zagotavljata, na njune sile še niso izčrpane in da bosta v novem letu še živahneje delala. Želita si le še več prijateljev-ugankarjev.

Oba čutita prijetno dolžnost, da se zahvalita vsem, ki so jima voščili že za božič in za novo leto ter jima želeli dosti Miklavževih darov. Te pozornosti sta bila silno vesela in g. Žreb je bil take volje, da je kar devetim podelil nagrade.

Gospod Žreb in ugankarski striček sta dobila tudi nič koliko dobrih nasvetov za prihodnje leto. Obljubljata, da jih bosta po svojih močeh skušala uresničiti, če se jima ne bo gospod finančni preveč odločno uprl. Proti temu sta seveda brez moči in orožja. Sicer pa bosta več povedala v januarski številki, ki jo boste že za božič imeli v rokah.

Pepe, Kropa. Za poslano uganko najlepša hvala. Počasi bodo prišle na vrsto.

ORIGINALNE PLATNICE

**DADO BOGATI VSEBINI MLADIKE
TUDI DOSTOJNO ZUNANJOST**

ORIGINALNE PLATNICE

za Mladiko so izdelane po načrtu arh. Pengova in iz močnega, finega, lepega platna (barva po želji naročnika). Hrbet platnic je razkošno pozlačen ter ima napis »Mladika«, številko in letnico letnika. Prednja stran je ornamentalno obrobljena, ima v sredi originalno risbo, pod njo pa napis »Mladika« — vse v zlatu. Platnicam in vezavi smo znižali ceno! Platnice (brez vezave) stanejo samo 25 dinarjev. Pri večjem naročilu pa dobite primeren popust.

VEZAVO POSAMEZNIH LETNIKOV

oskrbimo po zmerni ceni 35 Din (platnice in vezava) za letnik. Če pošljete hkrati več letnikov v vezavo, dobite primeren popust. — Vezane letnike Vam pošljemo v najkrajšem času (poštne ne zaračunimo). — Posamezen letnik nam pošljite kot tiskovino (poština 7 Din), več letnikov pa kot paket (poština 10 do 15 Din). Če Vam morda manjka katera številka do popolnega letnika, Vam jo bomo sami oskrbeli. Tudi vezavo drugih revij in knjig Vam preskrbimo po prav zmernih cenah v najkrajšem času. Pošiljke naslovite na

UPRAVO MLADIKE V CELJU

Naročila prevzema tudi

KNJIGARNA MOHORJEVE TISKARNE V LJUBLJANI

MIKLOŠIČEVA CESTA ŠT. 19